

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMÁNSKÝCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Veronika Weinertová

**Sufix *-bile* v současné italštině
a jeho české ekvivalenty v paralelním korpusu**

The suffix *-bile* in present-day Italian
and its equivalents in a parallel corpus

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, panu doc. Mgr. Pavlu Štichauerovi, Ph.D., za trpělivost, vstřícnost, cenné rady a odborné vedení.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

.....
Jméno a příjmení

Klíčová slova:

suffix *-bile*; italština; jazykový korpus; InterCorp; slovotvorba

Key words:

suffix *-bile*; Italian; linguistic corpus; InterCorp; word-formation

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá problematikou popisu funkčních protějšků italských adjektiv se sufixem *-bile* v současné italštině, a to na základě česko-italského paralelního korpusu InterCorp. V úvodní teoretické části je představen primární cíl práce – srovnání českého sufixu *-telný* a italského sufixu *-bile*. V následujících kapitolách se práce z kvalitativního i kvantitativního hlediska soustředí na samotnou charakteristiku korpusového materiálu – frekvenčního seznamu – a na typologii českých ekvivalentů. Poslední část práce je zaměřena na statistické vyhodnocení českých překladových řešení, na procentní zastoupení jednotlivých variant českých ekvivalentů a na obecné tendence při překladu italských adjektiv se sufixem *-bile* do češtiny.

Abstract:

This thesis deals with functional equivalents of Italian adjectives with the suffix *-bile* in present-day Italian based on the Czech-Italian parallel linguistic corpus InterCorp. In the opening theoretical part the main objective of the thesis is introduced – a comparison of the Czech suffix *-telný* with the Italian suffix *-bile*. In the next chapters the thesis focuses on corpus material characteristics – on frequency list – from qualitative and quantitative aspects and on Czech equivalents' typology. The last part concentrates on statistical evaluation of Czech translation solutions, on the individual percentage representation of Czech equivalents' variants and on general trends while translating these adjectives with the suffix *-bile* into Czech.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Cíle práce, metody, základní pojmy	10
2.1. Cíle práce, metody.....	10
2.2. Jazykový korpus	11
2.2.1. Český národní korpus.....	12
2.2.2. Projekt InterCorp.....	12
3. Slovní zásoba jazyka a možnosti jejího obohacování	15
3.1. Slovní zásoba jazyka	15
3.2. Možnosti obohacování slovní zásoby v italštině.....	16
3.2.1. Tvoření nových slov a víceslovných pojmenování	17
3.2.2. Změny významu u tvarů již existujících a výpůjčky.....	20
3.2. Italský sufix <i>-bile</i>	20
3.3. Český sufix <i>-telný</i>	21
4. Česko-italský paralelní korpus – výsledky vyhledávání.....	22
4.1. Výsledky vyhledávání v paralelním korpusu na základě cíleného dotazu	22
4.2. Analýza korpusového materiálu	24
4.3. Typologie ekvivalentů v češtině	31
5. Italský sufix <i>-bile</i> a jeho české ekvivalenty	42
5.1. Statistické vyhodnocení českých překladových řešení.....	42
5.2. České ekvivalenty italských adjektiv se sufixem <i>-bile</i>	49
5.5.1. Významné zastoupení českých ekvivalentů v podobě adjektiva	49
5.5.2. Významné zastoupení českých ekvivalentů v podobě syntaktických řešení	55
5.5.3. Významné zastoupení českých ekvivalentů v podobě ostatních řešení ..	58
5.3. České ekvivalenty v podobě adjektiva, syntaktického řešení a jiného řešení.....	63
6. Závěr	67
7. Resumé.....	70
8. Seznam tabulek a grafů.....	74
9. Seznam použité literatury a ostatních zdrojů	76
10. Příloha	77

Seznam zkratek

ČNK – Český národní korpus.

FF UK – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

SYN2000 – Synchronní korpus českého jazyka z r. 2000 vytvořený ÚČNK, obsahuje 100 milionů textových slov (tokens).

SYN2005 – Synchronní korpus českého jazyka z r. 2005 vytvořený ÚČNK, obsahuje 100 milionů textových slov (tokens).

ÚČNK – Ústav Českého národního korpusu.

1. Úvod

Tato diplomová práce se zabývá problematikou popisu funkčních protějšků italských adjektiv se sufixem *-bile* v současné italštině na základě česko-italského paralelního korpusu InterCorp, který je součástí výzkumného projektu Český národní korpus a korpusy dalších jazyků na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Dané téma jsem si zvolila s ohledem na téma své klauzurní práce se stejným názvem a též na téma klauzurní práce obhájené na katedře portugalštiny, kde jsem danou problematiku aplikovala na portugalský jazyk. Zkušenosti získané při zpracování těchto písemných prací mi tak velmi významnou měrou posloužily jako příprava na práci diplomovou, zejména co se týče praktických dovedností ve vyhledávání v paralelním jazykovém korpusu InterCorp (zadávání cílených dotazů, generování frekvenčních seznamů), v analyzování korpusového materiálu podle předem stanovených kritérií a v následném roztržidění českých ekvivalentů italských adjektiv do jednotlivých kategorií.

Projekt InterCorp nabízí rozmanité a zcela nové možnosti výzkumu a aplikací. Studium cizích jazyků probíhá do značné míry prostřednictvím komparace mezi jazyky více i méně příbuznými a v tomto ohledu je paralelní jazykový korpus jedinečným prostředkem pro provádění srovnávacích analýz. Zpracována a publikována byla již celá řada studií, které svůj výkum na analýze dat získaných z jazykového korpusu zakládají. Na jejich příkladě lze pozorovat, že je korpus naprosto unikátním zdrojem relevantního materiálu, který přináší zcela nové možnosti pro výzkum nepřeborného množství jazykových jevů.

Celá diplomová práce se opírá o autentická jazyková data vytěžená výhradně z elektronického paralelního korpusu InterCorp a jejím cílem je představit srovnávací analýzu českých ekvivalentů italských adjektiv se sufixem *-bile*. Při vyhledávání v korpusu InterCorp budeme mít možnost podívat se detailněji na řešení zvolená profesionálními překladateli a na jejich základě se pokusíme odhalit jisté preference při transformaci daných italských adjektiv do češtiny. Nepředpokládáme, že využitím korpusových dat, která jsou omezena žánrově, rozsahem i idiolekty několika málo autorů a překladatelů

jednotlivých textů, dospějeme k obecně platným závěrům, nicméně zcela jistě odhalíme určité dominantní jazykové tendence.

Diplomovou práci jsem rozdělila do čtyř kapitol. V úvodní teoretické části bude představen primární cíl práce – srovnání českého sufixu *-telný* a italského sufixu *-bile*. Stanovíme si základní hypotézu, kterou se na základě výsledků analýzy dat získaných z paralelního jazykového korpusu InterCorp budeme snažit potvrdit nebo vyvrátit. Představen bude sám paralelní jazykový korpus InterCorp i jazykový korpus obecně a jeho zcela evidentní a nezpochybnitelné výhody, jimiž jako relativně nový a moderní nástroj a zdroj autentického materiálu přispívá k lingvistickým výzkumům.

V následující kapitole ještě u teorie zůstaneme a budeme se zabývat tématem slovní zásoby jazyka, možnostmi jejího obohacování a zejména pak tvořením nových slov. Zde se soustředíme především na jeden ze způsobů, na derivaci, a na samotný italský adjektivní sufix *-bile* a na český sufix *-telný*.

Zbývající dvě kapitoly budou již zcela výlučně založeny na praktickém využití dat získaných z korpusového materiálu. V začátku čtvrté kapitoly si nejprve pomocí cíleného dotazu vygenerujeme požadované italské výrazy, tzv. frekvenční seznam, a na základě předem stanovených kritérií definujeme a vyčleníme reprezentativní vzorek materiálu, který bude předmětem následné analýzy. Vymezíme zde také jednotlivé typy českých ekvivalentů a charakterizujeme jejich zástupce.

V poslední kapitole se pak zaměříme na statistické vyhodnocení českých překladových řešení, na procentní zastoupení jednotlivých variant českých ekvivalentů a na obecné tendence při překladu italských adjektiv se sufixem *-bile* do češtiny. Uvedeme celou řadu názorných příkladů demonstrujících dané typy českých ekvivalentů a pokusíme se nalézt obecně platné tendence.

Korpusové analýzy budou doplněny celou řadou přehledných tabulek a názorných grafů, které budou dané výstupy velmi detailně ilustrovat.

Nutno předeslat, že inspirací mi byla studie doc. Pavla Štichauera a doc. Petra Čermáka z Ústavu románských studií na FF UK *Španělská a italská adjektiva se sufixem -ble/-bile a jejich české ekvivalenty* z roku 2011 publikovaná ve 14. svazku *Studii z korpusové lingvistiky* a též konzultace doc. P. Štichauera ohledně cíle a zpracování této diplomové práce.

2. Cíle práce, metody, základní pojmy

2.1. Cíle práce, metody

Jak sám název diplomové práce napovídá, předmětem našeho zkoumání budou italská adjektiva se sufixem *-bile*, konkrétně se zaměříme na české ekvivalenty těchto adjektiv, která budeme analyzovat na základě paralelního česko-italského jazykového korpusu InterCorp. Tato italská adjektiva lze popsat pomocí parafráze *ciò che può/non può essere + participium* (*to, co lze/nelze + participium*) a velmi podobnou parafrází *to, co lze/nelze + sloveso v infinitivu* lze popsat též česká adjektiva se sufixem *-telný*. Nabízí se tudíž předpoklad, že by se tato adjektiva v italštině a v češtině mohla překrývat. Jak nám ale korpus ukáže, ne vždy tomu tak je – někdy je italské adjektivum skutečně přeloženo českým adjektivum na *-telný*, někdy ne. Kromě toho jednomu italskému adjektivu může v češtině odpovídat více synonym (např. *incomprensibile – nepochopitelný, nesrozumitelný* anebo se tento výraz může objevit také v nějaké větě bez adjektiva). Výběr překladu je tudíž otevřený a může záviset na různých faktorech. Cílem mé práce bude utřídit tyto varianty českých ekvivalentů a z daných výsledků vyvodit obecné tendence pro překlad italských adjektiv se sufixem *-bile* do češtiny.

Jelikož by si tyto dva sufixy měly na základě výše zmíněné parafráze alespoň do určité míry odpovídat, stanovíme si hypotézu, že by sufix *-telný* měl být přinejmenším nejčastější variantou českého překladu italských adjektiv se sufixem *-bile*. Předmětem této práce pak bude na základě daných výsledků tuto hypotézu buď potvrdit, nebo vyvrátit.

S ohledem na dané téma a cíle práce využiji metody analýzy, komparace a generalizace na vzorku italských adjektiv se sufixem *-bile* s frekvencí výskytu v paralelním česko-italském korpusu od 20 případů výše. Analýza se bude zakládat na aktuálních statistických datech získaných výhradně z jednojazyčné italské části paralelního korpusu vzniklého v rámci projektu InterCorp a z paralelního italsko-českého korpusu InterCorp, které se nacházejí na internetových stránkách Českého národního korpusu. Z InterCorpu budou také pocházet všechny citace, nebude-li uvedeno jinak.

Jelikož je paralelní jazykový korpus InterCorp jediným zdrojem dat pro celou tuto práci, v následujícím oddíle tento akademický projekt a jazykový korpus obecně alespoň ve stručnosti představíme.

2.2. Jazykový korpus

Jedna z mnoha definic říká, že jazykový korpus je: „soubor počítačově zpracovaných (a počítačově “čitelných”) záměrně vybraných autentických textů sloužících k jazykovému výzkumu, které jsou opatřeny metadaty (informacemi o zdrojích, morfologických kategoriích, syntaktických vztazích atd.)“¹

Jinými slovy, jedná se o soubor záměrně vybraných počítačově uložených textů, jehož primárním cílem je sloužit jazykovému výzkumu. Texty jsou do korpusu zařazovány tak, aby co možná nejvěrněji odrážely charakter daného jazyka a snahou takového korpusu je tudíž být co nejvíce vyvážený a reprezentativní, tzn. zahrnovat co největší množství zdrojů při zachování optimální struktury dle jednotlivých žánrů a oborů, tak, aby byl objektivním vzorkem daného jazyka.^{2 3 4}

V porovnání s Internetem má jazykový korpus jisté zcela zásadní výhody: u korpusu lze vždy snadno určit přesný počet slov, která jsou v něm obsažena, texty jsou neměnné a můžeme z nich snadno citovat. Naproti tomu texty na Internetu se mění každou hodinou, není tudíž možné zjistit přesný počet slov, která jsou v dokumentech obsažena, některé texty mohou být časem odstraněny a navíc z internetových zdrojů nelze ani spolehlivě citovat. Korpusové texty jsou pečlivě anotovány a k dispozici jsou podrobné bibliografické údaje. Při práci s korpusem též můžeme vyhledávání omezit pouze na určité zdroje či typy textů. Zcela zásadní význam má pak korpus při diachronním výzkumu jazyka, k němuž Internet ze zcela pochopitelných důvodů sloužit nemůže.

K vyhledávání v korpusu používáme speciální vyhledávací program – korpusový manažer (Český národní korpus používá korpusový manažer Bonito), který obsahuje řadu nástrojů pro generování a třídění textového materiálu (nabízí bohatý tzv. dotazovací jazyk). S jeho pomocí lze vyhledávat slova a slovní spojení v kontextu a zjistit jejich frekvenci v korpusu i původní zdroj.

¹ Čech, Radek: *Korpusová lingvistika*, 2011.

http://www.cechradek.cz/students/01_OKORP_jazykove_korpusy_2012.pdf

² Reprezentativnost korpusu neroste lineárně s pouhým zvětšováním rozsahu.

³ Struktura textů v korpusech SYN2000 a SYN2005 viz příloha.

⁴ Na Internetu převažují texty publicistické, texty z různých diskusí atd, zatímco např. beletrie nebude zastoupena dostatečně a mluvený jazyk zde nenalezneme téměř vůbec.

2.2.1. Český národní korpus

Český národní korpus (ČNK) je akademický projekt Ústavu Českého národního korpusu (ÚČNK) na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, který je zaměřený na vytváření rozsáhlého počítačového korpusu (především psané češtiny). ÚČNK byl založen 9. září 1994 a v roce 2000 byl zveřejněn první stomilionový žánrově vyvážený korpus SYN2000. Ústav dlouhodobě spolupracuje s Nakladatelstvím Lidové noviny, kde mj. vydává řadu *Studie z korpusové lingvistiky*.

Projekt Českého národního korpusu v současné době spravuje následující řady korpusů: korpusy psané současné češtiny, korpusy mluvené češtiny, korpus diachronní a korpusy paralelní.

2.2.2. Projekt InterCorp

Projekt paralelních jazykových korpusů InterCorp je akademický nekomerční projekt, který je součástí výzkumného záměru Český národní korpus a korpusy dalších jazyků. Jeho cílem je vybudovat paralelní synchronní korpusy pro většinu jazyků studovaných na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, a to vždy pro konkrétní jazyk a češtinu. Paralelní korpusy mají velký potenciál využití. Představují bohatý zdroj dat nejen pro akademické účely (teoretické studie, lexikografii, studentské práce), ale též pro překladatele i veřejnost. Korpus InterCorp je přístupný přes speciální vyhledávací rozhraní Park, které umožňuje vyhledávání v jednom i ve více jazycích současně, volbu jednotlivých textů či žánrů a zobrazení paralelních konkordancí (zarovnaných po větách). K vyhledávání lze použít lemmatu, slovní formy či morfologického tagu. Narozdíl od jiných korpusů ČNK jsou však možnosti kombinovaných dotazů stále ještě poněkud omezené.

Od prosince 2008, kdy byla spuštěna první verze tohoto projektu, se InterCorp rozrostl nejen co do počtu cizojazyčných textů a srovnávaných jazyků, ale též k textům z beletrie přibyl rozsáhlý výběr publicistických článků z projektů Syndicate a Presseurop, přibývá lematizovaných a morfologicky označovaných jazyků a spousta dalších novinek.^{5 6} V současnosti je spuštěna již pátá verze projektu InterCorp (od 14.6.2012),

⁵ Lemmatizace přiřazuje jednotlivým slovním tvarům jejich základní, slovníkový tvar (nominativ singuláru u substantiv, infinitiv u sloves atd.).

která obsahuje 1287 cizojazyčných textů (bez Syndicate, Presseurop a Acquis – viz dále) ve 27 cizích jazycích. Novinkou v této verzi bylo mimo jiné zahrnutí balíku textů z Acquis Communautaire (právní řád Evropské Unie) a oddělení textů z jádra od textů v kolekcích. Tato nová verze paralelního korpusu obsahuje již 91 529 000 slov v jádru a 451 112 000 slov v kolekcích.

Konkrétně italská část projektu InterCorp pak k březnu 2012 zahrnovala 34 beletristických textů a další texty z projektu Syndicate (Syndicate 2000-2008 a Syndicate 2008-2010), Presseurop (Presseurop Articles a Presseurop News) a Acquis Communautaire.^{7 8}

Z důvodu obrovského množství textů z Acquis Communautaire nebudeme tuto část paralelního korpusu pro náš výzkum nadále uvažovat. Prohledávání a analyzování tak rozsáhlého korpusu by bylo časově velmi náročné a pokud si zvolíme dostatečně reprezentativní vzorek textů, měli bychom na základě definice jazykového korpusu dospět ke shodným výsledkům. Analýzu korpusového materiálu tedy budeme provádět výhradně na základě beletristických a publicistických textů.

Na první pohled je ve složení beletristických textů patrná značná převaha originálních italských textů (16 ze 34). V těchto případech se s největší pravděpodobností bude jednat o přímý překlad italské verze do češtiny, z čehož bude vyplývat velmi těsná vazba mezi oběma jazykovými variantami a z tohoto důvodu i přesnější překladové řešení vzhledem k originálu.⁹ Takováto úzká spojitost mezi českou a italskou verzí však poněkud mizí při překladu z ostatních cizích jazyků.

Zmíněných 16 italských textů reprezentují třemi díly A. Barrico a A. Tabucchi, dvěma díly U. Eco a S. Vasalli a po jednom textu G. Agamben, G. Bonaviri, I. Calvino,

⁶ Projekt Syndicate je webová služba, která nabízí články, komentáře a analýzy z periodik z celého světa (459 periodik ze 150 zemí světa). Většina článků je přeložena do několika jazyků. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org>

Presseurop.eu je zpravodajský portál, který od roku 2009 denně přináší výběr z více než 200 mezinárodních novin a magazínů. Tyto články jsou překládány do deseti jazyků – angličtiny, francouzštiny, španělštiny, rumunštiny, italštiny, portugalsštiny, holandsštiny, polštiny a češtiny. Dostupné z: www.presseurop.eu.

⁷ Srov: 1) Oficiální internetové stránky Českého národního korpusu: Dostupné z: www.korpus.cz.

2) Národní knihovna. Knihovnická revue - odborné knihovnické periodikum sborníkového typu, vydávané Národní knihovnou ČR od roku 1990. Zabývá se aktuální problematikou knihovnictví, bibliografie a informační vědy, občas uveřejňuje i příspěvky z historie oboru. Podstatnou část časopisu tvoří rozsáhlejší studie a stati sborníkového typu. Dostupné z: <http://full.nkp.cz/nkkr/nkkr0403/0403152.html>.

⁸ Analýza korpusového materiálu probíhala od března 2012, tzn. v době spuštění čtvrté verze projektu InterCorp. Počet italských beletristických textů zůstal v páté verzi projektu tentýž, došlo pouze k rozšíření textů v projektu Syndicate, Presseurop a především pak v balíku textů Acquis Communautaire, které však pro účely této práce neuvažujeme.

⁹ Avšak nelze zcela vyloučit ani možnost překladu přes „třetí“ jazyk.

E. Morante, G. Procacci a L. Sciascia. Vyznamný je podíl anglických textů (9 ze 34), zejména pak v současnosti velmi populárních knih Harry Potter a Pán prstenů. I. Allende a G. G. Márquez budou dohromady 5 díly zatupovat originální španělské texty. Překlad českého originálu do italštiny¹⁰ nalezneme u dvou knih M. Kundery, původně německé texty zastupují dvě díla F. Kafky.

Rozřazení beletristických textů, které jsou v paralelním jazykovém korpusu obsaženy v české i italské verzi, shrnuje podle jazyka originálu následující tabulka:

Jazyk originálu	Autor	Kniha	Jazyk originálu	Autor	Kniha
italština	Giorgio Agamben	Prostředky bez účelu	čeština	Milan Kundera	Směšné lásky
italština	Alessandro Barrico	City	němčina	Franz Kafka	Amerika
italština	Alessandro Barrico	Hedvábí	němčina	Franz Kafka	Proces
italština	Alessandro Barrico	Oceán moře	angličtina	Douglas Adams	Převážně neškodná
italština	Giuseppe Bonaviri	Nezměrný čas	angličtina	Dan Brown	Andělé a démoni
italština	Italo Calvino	Naši předkové	angličtina	Dan Brown	Šifra mistra Leonarda
italština	Umberto Eco	Jméno růže	angličtina	J.K. Rowlingová	Harry Potter a kámen mudrců
italština	Umberto Eco	Kyvadlo	angličtina	J.K. Rowlingová	Harry Potter a tajemná komnata
italština	Elsa Morante	Příběh v historii	angličtina	J.K. Rowlingová	Harry Potter a ohnivý pohár
italština	Giuliano Procacci	Dějiny Itálie	angličtina	J.R.R. Tolkien	Pán prstenů 1
italština	Leonardo Sciascia	Den sovy	angličtina	J.R.R. Tolkien	Pán prstenů 2
italština	Antonio Tabucchi	Indické nokturno	angličtina	J.R.R. Tolkien	Pán prstenů 3
italština	Antonio Tabucchi	Pohled z druhé strany	španělština	Isabel Allende	Dům duchů
italština	Antonio Tabucchi	Sny o snech	španělština	Isabel Allende	Paula
italština	Sebastiano Vassalli	Labuť	španělština	Isabel Allende	Zorro
italština	Sebastiano Vassalli	Nespočet	španělština	G. García Márquez	Láska za časů cholery
čeština	Milan Kundera	Nesmrtelnost	španělština	G. García Márquez	Zlá hodina

Tabulka č. 1: Seznam beletristických textů v paralelním česko-italském korpusu rozřazených podle jazyka originálu.

¹⁰ Nelze však s naprostou jistotou tvrdit, že se jedná o přímý překlad z češtiny do italštiny.

3. Slovní zásoba jazyka¹¹

V následující kapitole se budeme zabývat tématem slovní zásoby, která je vedle zvukové stránky a gramatiky třetí základní složkou každého jazyka. Definujeme předmět studia základních disciplín tohoto lingvistického oboru a charakterizujeme základní vztahy, kterými se vyznačují jeho jednotky. Pozornost zaměříme na možnosti obohacování slovní zásoby a zejména pak na tvoření slov nových, neboť existuje celá řada možností, jak inventář jazykových prostředků konkrétního jazyka rozšiřovat. Zde se soustředíme především na jeden ze způsobů, na derivaci, a na samotný italský adjektivní sufix *-bile* a český sufix *-telný*.

3.1. Slovní zásoba jazyka

Definice říká, že:

„Slovní zásoba každého přirozeného jazyka se skládá z výrazů (lexémů, jazykových znaků), které jako celek pojmenovávají neopakovatelným způsobem okolní svět, respektive jeho jednotlivé předměty, osoby, jevy a události.“¹²

Tyto jednotky mohou být dále tříděny a hierarchizovány a existují mezi nimi jisté kvalitativní i kvantitativní vztahy. Vztahy týkající se kvality odkazují na vzájemnou nadřazenost a podřazenost jednotlivých pojmů a souvisí s obsahem a rozsahem pojmů, k nimž se jednotlivé tvary vztahují (např. pojem *nábytek* je nadřazený pojmům *stůl* nebo *židle*).

Vztahy kvantitativní souvisí s různou frekvencí výrazů v rámci slovní zásoby, neboť se zde, stejně jako v ostatních jazykových rovinách (fonetika, fonologie, morfologie, syntax, atd.), setkáváme se značně diferencovaným inventářem jednotlivých jevů, které je možné podle četnosti výskytu rozdělit na slova s velmi vysokou, střední a velmi nízkou frekvencí výskytu.

¹¹ Srov.: Černý, J., 1998. *Úvod do studia jazyka*, kap. „Slovní zásoba“ (s. 147-159) a „Vývoj gramatiky“ (s. 27-35).

¹² Černý, J., 1998. *Úvod do studia jazyka*, kap. „Slovní zásoba“, s. 147.

K nejfrekventovanějším výrazům patří vesměs slova formální či gramatická (předložky, spojky, zájmena), která v daném jazyce patří vždy ke slovům nejkratším (je zde souvislost s principem ekonomičnosti), a třebaže je jich v jazyce pouze omezené množství, mají mnohem větší četnost výskytu než slova plnovýznamová. Na opačném konci frekvenčního seznamu nalezneme velké množství slov s extrémně nízkou četností výskytu (např. v textech o rozsahu miliónu slov se objeví pouze jednou).

Kvantitativní vztahy uvnitř slovní zásoby mají důležité praktické využití, neboť se jimi řídí lingvisté např. při sestavování učebnic a slovníků.

Jazykovědná disciplína, která se zabývá formou, významem a užíváním lexikálních jednotek jazyka, vztahy mezi těmito jednotkami, příp. vztahy k ostatním jazykovým rovinám, se nazývá lexikologie. Podobné cíle jako lexikologie má i další lingvistická disciplína – lexikografie – která je však zaměřena prakticky. Náplní její činnosti je zpracování slovní zásoby do podoby jedno nebo vícejazyčných slovníků. Do značné míry se slovní zásobou zabývá též sémantika, která mimo významu jednotlivých výrazů zkoumá též obsah větný i význam obecně. Dílčími aspekty slovní zásoby se zabývají specializované disciplíny jako etymologie, neboli nauka o původu slov, a onomastika, která zkoumá vlastní jména, a člení se dále na toponomastiku (studuje toponyma, tj. místní názvy) a antroponymii (zkoumá antroponyma, tj. vlastní jména osob).

3.2. Možnosti obohacování slovní zásoby v italštině¹³

Lexikální zásoba každého přirozeného jazyka není neměnným a jednou provždy daným systémem, nýbrž je právě tou částí jazyka, která podléhá změnám nejvýznamnějším a nejrychlejším, přičemž tyto změny mají v čase výrazně progresivní charakter. Třebaže určitá část slovní zásoby postupně zastarává a později může z jazyka zcela zmizet, její celkový objem se neustále zvyšuje, a to zejména v období dynamického společenského vývoje (např. v průběhu 20. století).

V zásadě existují dva základní typy obohacování slovní zásoby, které lze rozdělit z hlediska morfologického (formálního) na tvoření nových slov nebo víceslovných

¹³ Srov.: Černý, J., 1998. *Úvod do studia jazyka*, kap. „Slovní zásoba“, s. 147-159 a „Vývoj gramatiky“, s. 27-35 a Grossmann, M. - Rainer, F. (a cura di), 2004. *La formazione delle parole in italiano*, s. 422-429.

pojmenování a z hlediska sémantického na změny významu u tvarů již existujících a výpůjčky.

3.2.1. Tvoření nových slov a víceslovných pojmenování

V této kategorii lze vymezit šest základních typů tvoření nových slov, kterými jsou: derivace, kompozice, víceslovná pojmenování – polirematiche, redukce, retroformace a frazeologismy. Významná je zejména derivace, která představuje značně ekonomický prostředek tvoření nových pojmenování, neboť s minimálním počtem formálních prostředků umožňuje prakticky neomezeně rozšiřovat slovní zásobu.

1) Derivace¹⁴

Derivace je utváření slova pomocí morfologických jednotek označovaných termínem afixy, které se připojují k výrazům již existujícím a určitým způsobem modifikují jejich význam. Jedná se nepochybně o nejproduktivnější a nejrozšířenější způsob obohacování slovní zásoby, neboť naprostou většinu inventáře jazykových prostředků tvoří výrazy odvozené, zatímco slov základních je poměrně omezené množství.¹⁵ Při odvozování slov dochází ke kombinaci báze a afixu, přičemž bázi většinou tvoří kmen (skládá se z kořene slova a popř. též z kmenové samohlásky). Tzv. vstupní kategorií, která tvoří bázi, může být substantivum, adjektivum a sloveso a výstupní kategorií může být i adverbium. Rozlišujeme pět způsobů derivace:

a) **Prefixace**: Prefixace je typ derivace, kde dochází k připojení afixu (prefixu) na začátek báze a tvaroslovný charakter základového slova se nemění. Prefixovaný výraz zachovává nejen slovní druh, ale i paradigmatickou příslušnost slova základového. Předpona tu nerozšiřuje pouze kmen, nýbrž celé slovo. Slovotvorné předpisy jen více nebo méně obměňují nebo pozměňují lexikální význam slova původního, nezasahují však jeho gramatický charakter. Např.: *nazionale* – *internazionale*, *felice* – *infelice*, *vedere* – *prevedere*,...

b) **Suffixace**: Protiklad prefixace, který spočívá k připojení afixu (sufixu) na konec báze. V závislosti na nově vzniklých slovních druzích rozlišujeme následující typy: suffixace nominální (např.: *camion* – *camionista*), adjektivní (*muscolo* – *muscoloso*),

¹⁴ Srov.: Štichauer, P., 2007. *Tvoření slov v současné italštině*. S. 27.

¹⁵ Toto platí u jazyků afigujících, mezi které italština patří.

verbální (*bianco – biancheggiare*), adverbální (*onesto – onestamente*), a numerální (*sette – settimo*).

c) **Alterace**: Jedná se o typ derivace, při kterém dochází k vytváření diminutiv (*ragazzo – ragazzino*), augmentativ (*successo – successone*) či pejorativ (*lavoro – lavoraccio*).

e) **Parasyntéza**: Druh derivace, kdy se k bázi přiřadí afix i sufix zároveň, např.: *dolce – addolcire*, *cieco – accecare*, *maschera – smascherare*, ...

d) **Konverze** (derivace nevlastní): Při tomto způsobu derivace nedochází ke změně formy základového slova, mění se pouze gramatická kategorie. Vznikají tak např. substantiva (přidáním gramatické kategorie členu: spojka *perché – il perché*), adjektiva (např. barvy: substantivum *rosa – rosa*), slovesa (*zuppa – zuppare*) nebo adverbia (např. z adjektiva: *spesso – spesso*).

2) Kompozice

Kompozice (skládání slov) je slovotvorný způsob, při němž je východiskem pro nově vytvořené slovo dvě nebo více základových slov, které mohou vystupovat jako autonomní lexikální jednotky. “Tyto kombinace slov jsou možné:

- *může-li mezi slovy vzniknout sémantický vztah (asciugare + mani = asciugamani)*
- *jestliže výsledné kompozitum slouží k referenci k jedinému pojmu*
- *výsledný celek je syntaktickou jednotkou, nikoli syntagmatem, tj. jeho složky nemohou být nijak modifikovány (nelze např. *asciuga-bene-mani)”*¹⁶

Rozlišujeme dva druhy kompozice:

a) **Kompozita s italskými prvky**

b) **Neoklasická kompozita**, která obsahují morfémy z řečtiny nebo latiny, např.: *sociologia* (první kořen z latiny, druhý z řečtiny).

3) Víceslovná pojmenování – polirematiche

Na rozdíl od výše zmíněných kompozit jsou víceslovná pojmenování (např. *luna di miele*, *carta di credito*) „formacemi, které mají blíž k syntaktickým uskupením, a to v následujícím ohledu:

- *jejich složkami nejsou většinou lexikální morfémy, ale syntagmata nebo věty*

¹⁶ Štichauer, P., 2007. *Tvoření slov v současné italštině*. S. 76.

- *na rozdíl od kompozit vykazují různé stupně lexikalizace, a tedy i různé stupně vnitřní soudržnosti.*¹⁷

4) Redukce

Pojem redukce v sobě zahrnuje tři možnosti tvoření nových slov:

- Zkratky a akronyma.** Akronym je druh zkratky, která na rozdíl od běžných zkratek nebývá hláskována a lze ji tedy přechíst jako jedno slovo (v češtině ji lze i skloňovat). Stejně jako ostatní zkratky vzniká zpravidla spojením počátečních písmen několika slov. Příkladem akronyma může být název automobilové značky FIAT: **F**abbrica **I**taliana **A**utomobili **T**orino (výslovnost jako jedno slovo), příkladem zkratky politická strana DC: **D**emocrazia **C**ristiana (výslovnost pouze hláskováním jednotlivých písmen).
- Abreviace.** Do této skupiny patří zkratky typu: san, santo/santa – S., Signor – Sig., professor(e) – Prof.,...
- Slova zkrácená.** V tomto případě redukce se jedná o formální zkracování slov, např.: *frigorifero* – *frigo*, *bicicletta* – *bici*,...

5) Retroformace (zpětná derivace báze)¹⁸

Příkladem tohoto okrajového způsobu tvoření nových slov je např. sloveso *acquisire*. Bází je zde dějové jméno *acquisizione*, protože původní latinské sloveso je *acquirere*.

6) Frazeologismy

Frazeologismy jsou více nebo méně ustálená slovní spojení, kde analýza jednotlivých slov neumožňuje těmto frazeologickým konstrukcím porozumět, jestliže neznáme skrytý přenesený význam, který nevyplývá nutně z významu jednotlivých částí, neboť je dán konvencí a často postrádá jakoukoli logiku (např. *prendere due piccioni con una fava*).

¹⁷ Štichauer, P., 2007. *Tvoření slov v současné italštině*. S. 83.

¹⁸ Štichauer, P., 2007. *Tvoření slov v současné italštině*. S. 75.

3.2.2. Změny významu u tvarů již existujících a výpůjčky

1) Změny významu

U změn významu určitých výrazů nedochází ke změně formy pojmenování, ale pouze ke změně obsahu, a to od jemných posunů přes zúžení nebo naopak rožšíření významu až po postupný přechod k významu zcela opačnému, než byl ten původní. Při porovnávání některých slov u příbuzných jazyků často můžeme pozorovat, že jejich význam se podstatnou měrou vzdálil původnímu významu, což vede le vzniku tzv. *faux amis*, neboli zrádných slov, např.: šp. *subir* (vystoupat) X it. *subire* (utrpět), it. *firma* (podpis) X něm. *Firma* (firma, společnost).

2) Výpůjčky z jiných jazyků¹⁹

Vypůjčování slov je proces, který spočívá v přenesení slova z cizího jazyka do italštiny. Podle původního jazyka tak vznikají anglicismy, galicismy, germanismy atd., ale nepovažují se za ně slova latinského původu. Výpůjčky mohou být trojího druhu:

- a) Výrazy s pravopisem přizpůsobeným italštině, např. angl. *London* – *Londra*.
- b) Výrazy v zachované původní formě, např. *sport*.
- c) Kalky (formální, které spočívají v přímém napodobení cizí předlohy: angl. *weekend* – *fine settimana*, nebo sémantické, kdy existující výraz získává nový význam vlivem podobného slova v jiném jazyce, např. it. *magazzino* v původním významu skladiště se vlivem angl. *magazine* začalo používat ve významu časopis).

3.2. Italský sufix *-bile*²⁰

Sufix *-bile* představuje nejproduktivnější proces v rámci tvorby deverbálních adjektiv a jeden z nejproduktivnějších italských slovotvorných prostředků vůbec, což dokládá obrovské množství lemmat ve slovnících i v jazykových korpusech.

Bází pro derivaci těchto adjektiv jsou téměř výlučně italská tranzitivní slovesa. V zásadě lze rozlišit dva typy těchto adjektiv, a to adjektiva potenciální, která je možno popsat pomocí parafráze *che può essere* + *participium* (*to, co lze/nelze* + *participium*),

¹⁹ Srov.: Hamplová, S., 2004. *Mluvnice italštiny*, s. 395-396.

²⁰ Srov.: Grossmann, M. - Rainer, F. (a cura di), 2004. *La formazione delle parole in italiano*. S. 422-429.

např.: *prevedibile* (*předvídatelný*), a na adjektiva deondická, která vyjadřuje parafráze *che è lecito* / *permesso* + *verbo* (*kdo/to, co musí/má být* + *participium*), např.: *deducibile* (*odpočítatelný*).

3.3. Český sufix *-telný* ²¹

Slovesná (verbální) adjektiva se sufixem *-telný* „pojmenovávají dějové vlastnosti, jimiž se určovaná substance charakterizuje jako možný (nemožný) objekt děje pojmenovaného základem příslušného adjektiva. Jsou tedy zcela vyhraněna z hlediska slovesného rodu, a to svou jednoznačnou pasívní perspektivou...“²² Tuto kategorii, která rovněž patří k velice produktivním slovotvorným prostředkům, tvoří centrální slovotvorný typ s příponou *-teln(y)* a periferní typ s příponou *-n(y)*.

Adjektiva se sufixem *-telný* se téměř výhradně tvoří od předmětových sloves přechodných. Pouze výjimečně dochází k tvorbě od předmětových sloves nepřechodných, a to v následujících případech: od sloves s genitivem (*proniká-li* i k nim akuzativ, např. *dosažitelný, uživatelný*) a od sloves s dativem (např. *nevyrovnatelný, odolatelný*). Adjektiva od jiných nepřechodných sloves zastarávají a z jazyka ustupují. Tento typ adjektiv se netvoří od sloves, která jsou pouze zvratná, a od ostatních zvratných sloves, jestliže zvratné se označuje činitele děje.

U adjektiv se sufixem *-telný* je zachován význam slovesného vidu a jsou vytvářeny i vidové dvojice (např.: *použitelný – používatelný*), avšak v mnoha případech reálně existuje pouze tvar od slovesa dokonavého, u nichž se pak adjektivum vztahuje k oběma slovesům ve vidové dvojici (např. *zcizitelný – „ten, který lze zcizit nebo zcizovat“*).

²¹ Srov.: Petr, J. a kol., 1986. *Mluvnice češtiny I*. S. 339-340.

²² Petr, J. a kol., 1986. *Mluvnice češtiny I*. S. 339.

4. Česko-italský paralelní korpus – výsledky vyhledávání

V následující kapitole již přejdeme k práci s paralelním jazykovým korpusem a soustředíme se z kvalitativního i kvantitativního hlediska na charakteristiku korpusového materiálu a na typologii českých ekvivalentů italských adjektiv se sufixem *-bile*.

4.1. Výsledky vyhledávání v paralelním korpusu na základě cíleného dotazu

Jako první krok je potřeba vygenerovat seznam zkoumaných italských adjektiv se sufixem *-bile*. K tomuto účelu nám na internetových stránkách Českého národního korpusu poslouží jednojazyčná (italská) část paralelního korpusu vzniklého v rámci projektu InterCorp. Jako bázi zvolíme *InterCorp_it* a budeme vyhledávat word list podle atributu lemma s minimální frekvencí 1 za použití cíleného dotazu *.*bile*.^{23 24} Obdržíme seznam 562 výrazů s počtem výskytů v rozmezí 1 – 1360, které vykazují typické charakteristiky frekvenčního spektra, tzn. frekvence výskytů jednotlivých výrazů zpočátku velice strmě klesá (prvních deset výrazů představuje více než 44 % z celkového počtu výskytů) a čím nižší frekvence dosahujeme, tím více výrazů nalézáme na té samé pozici. Značný je zejména počet tzv. hapaxů, tj. slov, která se v celém korpusu vyskytují pouze jednou (213 případů = 37,9 %).

Vzhledem k rozsahu práce nám ke zkoumání zcela postačí, když se budeme zabývat italskými adjektivy se sufixem *-bile* s frekvencí od 20 výskytů výše. V původním rozsáhlém materiálu by bylo nesnadné detailně prozkoumat všechny výskyty italských adjektiv a jejich českých protějšků. Zároveň budeme předpokládat, že tento analyzovaný vzorek bude dostatečně reprezentativní pro popis zkoumaného jevu, a že na základě definice jazykového korpusu dospějeme ke stejným výsledkům, jaké bychom obdrželi při rozboru celého vygenerovaného seznamu. Analýza kompletního materiálu by potvrdila

²³ Lemma je základní (slovníkový) tvar slova.

²⁴ Znak tečka „.“ zastupuje jeden libovolný znak (l.k = lek, lok, lak,...).

Znak hvězdička „*“ představuje libovolný počet opakování předchozího znaku (kr*k = kk, krk, krrk, krrrk,...).

zjištěné vzájemné poměry a frekvence jejich výskytů ve vztahu k celkovému počtu slov, avšak připouštíme, že by další rozsáhlejší výzkum dále upřesnila.

Námi zvolený vzorek bude představovat 15,66 % z celkového počtu výskytů výrazů se sufixem *-bile*. Později, až tento seznam „očistíme“ o nežádoucí položky, budeme pracovat s pouhými 9,61 % z celkového počtu výrazů.²⁵ Pokud uvážíme celkový počet všech výskytů jednotlivých výrazů ve vygenerovaném seznamu, budou zastupovat více než 28 %.

počet výrazů	počet výrazů v seznamu celkem	562
	počet hapaxů	213
	počet výrazů s frekvencí výskytů větší než 20	88
	počet adjektiv v "očistěném" seznamu	54
	počet výrazů celkem bez "očistěného" seznamu a bez hapaxů	295
	celý seznam bez "očistěného" seznamu	508
celkem výskytů	celkem výskytů všech výrazů <i>-bile</i>	9586
	celkem výskytů prvních 10 výrazů <i>-bile</i>	4223
	celkem výskytů adjektiv <i>-bile</i> v "očistěném" seznamu	2693
	celkem výskytů ostatních výrazů	6893

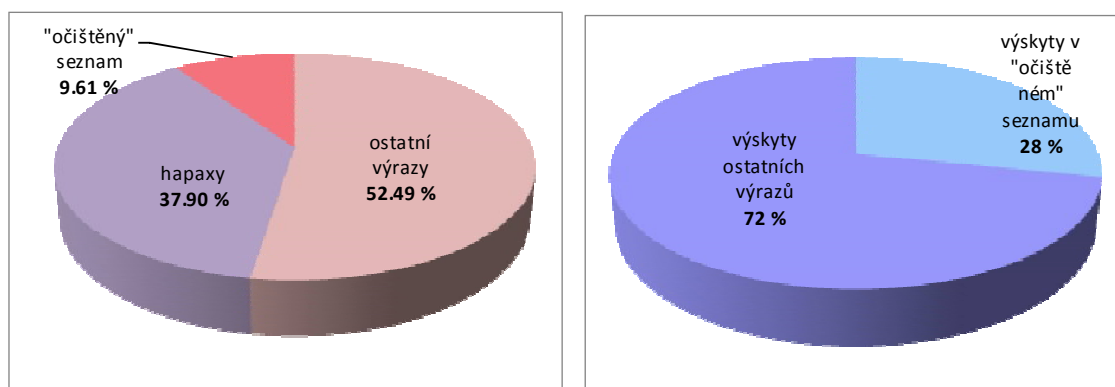
Tabulka č. 2: Absolutní zastoupení výrazů v korpusu podle jednotlivých kategorií.

počet výrazů (v %)	hapaxů	37,90
	výrazů s frekvencí výskytů větší než 20	15,66
	adjektiv v "očistěném" seznamu	9,61
	celý seznam bez "očistěného" seznamu	90,39
	počet celkem bez "očistěného" seznamu a bez hapaxů	52,49
celkem výskytů (v %)	výskytů prvních 10 výrazů <i>-bile</i>	44,05
	výskytů adjektiv <i>-bile</i> v "očistěném" seznamu	28,09
	výskytů ostatních	71,91

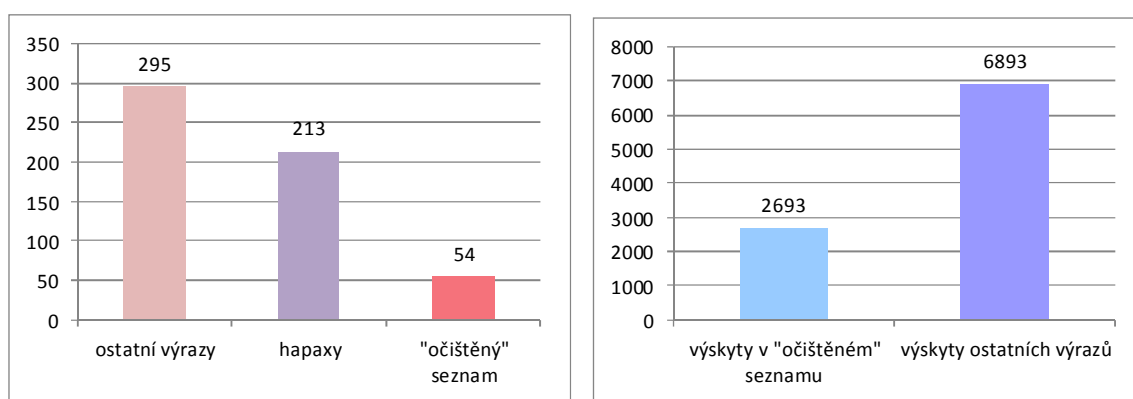
Tabulka č. 3: Relativní zastoupení výrazů v korpusu podle jednotlivých kategorií.

Pro větší přehlednost jsou hodnoty z výše uvedených tabulek zaneseny do následujících výšečových (relativní zastoupení jednotlivých kategorií) a sloupcových grafů (absolutní hodnoty jednotlivých kategorií):

²⁵ Termín „očistěný“ seznam bude vysvětlen dále.

Grafy č. 1 a 2: Relativní zastoupení hapaxů, adjektiv v „očistěném“ seznamu a ostatních výrazů ve vygenerovaném seznamu italských výrazů se sufixem *-bile*.

Grafy č. 3 a 4: Absolutní zastoupení hapaxů, adjektiv v „očistěném“ seznamu a ostatních výrazů ve vygenerovaném seznamu italských výrazů se sufixem *-bile*.

4.2. Analýza korpusového materiálu

Dostáváme se k dalšímu kroku našeho zkoumání, a tím bude „očistění“ vygenerovaného frekvenčního seznamu výrazů se sufixem *-bile* o nežádoucí položky, neboť jak je na první pohled patrné, jedná se o značně „hrubý“ seznam, ve kterém kromě adjektiv, která lze vyjádřit na základě dříve zmíněné parafráze, figurují též adjektiva, která toto základní kritérium nesplňují, a nalezneme zde dokonce i dvě substantiva (*automobile* – *automobil* a *combustibile* – *palivo*). Dále budeme pracovat pouze se seznamem adjektiv. Ta lze rozdělit do pěti skupin na základě jejich morfologické a sémantické transparentnosti:²⁶

²⁶ Srov. se studií: Štichauer, P. - Čermák, P., 2011. *Španělská a italská adjektiva se sufixem -ble/-bile a jejich české ekvivalenty*. S.124–135.

Morfologickou transparentností budeme rozumět skutečnost, že dané adjektivum je odvozeno od základního tvaru slovesa a to bez použití zvláštních alomorfních kmenů, např.: *resistere – irresistibile*.

Sémantická transparentnost znamená, že dané adjektivum lze popsat prostřednictvím parafráze *to, co lze/nelze + participium*, např.: *vedere – visibile*.

Na základě morfologické a sémantické transparentnosti lze analyzovaný materiál rozdělit do následujících pěti skupin:

1) Adjektiva morfologicky i sémanticky transparentní (v následující tabulce označena žlutou barvou). Tato skupina bude zahrnovat adjektiva, která jsou odvozena od základního tvaru slovesa bez použití zvláštních alomorfních kmenů, a která lze popsat pomocí výše uvedené parafráze, např. *evitare – inevitabile*.

2) Adjektiva sémanticky transparentní, ale morfologicky komplexní (označena oranžovou barvou). Do této skupiny budou patřit adjektiva, ke kterým existuje základní tvar slovesa, avšak v případě adjektiva dochází k užití zvláštního alomorfního kmene, např.: *vedere – visibile*. Sémantická transparentnost zůstává zachována.

3) Adjektiva morfologicky neprůhledná, ale sémanticky transparentní (označena růžovou barvou). Jedná se o případ, kdy pro dané adjektivum neexistuje žádný verbální základ a to ani v podobě alomorfního kmene. Tato adjektiva jsou však spojována s jinými slovesy, v našem případě se jedná o adjektiva *sensibile / insensibile – sloveso sentire*) a o adjektivum *vulnerabile – ferire*). U tohoto druhu adjektiv je zachována alespoň částečná sémantická transparentnost.

4) Adjektiva morfologicky i sémanticky neprůhledná (označena zelenou barvou). Do této skupiny spadají adjektiva, ke kterým neexistuje žádná možná slovesná báze, a kterou ani není možno vyjádřit pomocí výše uvedené parafráze, např. *possibile (možný), probabile (pravděpodobný), indispensabile (nepostradatelný)*.

5) Poslední poněkud netypickou skupinu v námi vybraném vzorku reprezentuje adjektivum *pensionabile* (fialová barva). Zajímavý je tento případ z toho důvodu, že zde neexistuje žádná báze v podobě slovesa, ale v podobě substantiva *pensione (penze)*. O sémantické transparentnosti konkrétně v případě adjektiva *pensionabile* hovořit nelze, avšak pokud bychom námi zkoumaný materiál rozšířili o adjektiva s nižší frekvencí výskytu, našli bychom např. adjektivum *tascabile* (11 výskytů) odvozené od substantiva

tasca (kapsa), které lze vyjádřit pomocí parafráze „*che può essere tenuto in tasca*“ nebo se 6 výskyty výraz *probabile* derivovaný od substantiva *papa* (papež), který může být popsán pomocí parafráze „*che ha molte probabilità di essere eletto papa*“. Existence sémantické transparentnosti je v tomto případě nesporná, a proto s touto kategorií, částečně za účelem dosažení větší variability zkoumaného vzorku, budeme také dále pracovat.

Roztřídění vybraného vzorku adjektiv podle jednotlivých kategorií shrnuje následující tabulka:

pozice	adjektivum	frekvence
1	possibile	1360
2	impossibile	489
3	immobile	449
4	terribile	437
5	responsabile	344
6	nobile	278
7	invisibile	260
8	probabile	213
9	automobile	205
10	incredibile	188
11	orribile	163
12	visibile	148
13	inevitabile	129
14	incomprensibile	119
15	indispensabile	107
16	sensibile	89
17	disponibile	88
18	interminabile	88
19	mobile	87
20	abile	77
21	comprensibile	77
22	miserabile	75
23	stabile	75
24	insopportabile	73
25	improbabile	69
26	impassibile	64
27	impercettibile	61
28	rinnovabile	55
29	imprevedibile	49
30	irresistibile	48
31	insostenibile	46
32	impenetrabile	46
33	sostenibile	45
34	implacabile	44
35	plausibile	42
36	accessibile	41
37	prevedibile	41
38	inflessibile	41
39	credibile	40
40	irraggiungibile	39
41	paragonabile	39

42	impensabile	39
43	rispettabile	38
44	inaccessibile	38
45	vulnerabile	37
46	combustibile	36
47	instabile	36
48	inconfondibile	35
49	inspiegabile	35
50	intollerabile	35
51	mirabile	34
52	ricognoscibile	33
53	attendibile	33
54	impermeabile	33
55	venerabile	32
56	accettabile	32
57	memorabile	32
58	inconcipibile	32
59	affidabile	31
60	inesorabile	30
61	formidabile	30
62	invincibile	30
63	contabile	29
64	flessibile	29
65	instancabile	29
66	indimenticabile	29
67	temibile	28
68	impeccabile	28
69	inarrestabile	28
70	discutibile	27
71	immemorabile	27
72	inequivocabile	26
73	indecifrabile	26
74	imperturbabile	25
75	amabile	24
76	inaccettabile	24
77	incontrollabile	24
78	indescrivibile	24
79	ignobile	23
80	insensibile	23
81	tangibile	22
82	pensionabile	21
83	innegabile	21
84	notabile	21
85	irresponsabile	21
86	inesauribile	20
87	variabile	20

Tabulka č. 4: Rozřazení italských adjektiv se sufixem *-bile* do 5 kategorií na základě jejich morfologické a sémantické transparentnosti.²⁷

²⁷ Jedná se o „hrubý“ seznam získaný z jednojazyčné (italské) části paralelního korpusu v rámci projektu InterCorp. Rozlišení podle barev bylo vysvětleno u popisu 5 základních kategorií výše. Bílou barvou jsou označeny výrazy, které nejsou adjektivy (2 substantiva – *automobile* a *combustibile*, viz výše).

Jak je z předchozího rozdělení a popisu adjektiv patrné, pro účely naší práce zcela vyloučíme kategorii s číslem 4. Nejdůležitější z našeho hlediska bude skupina s číslem 1 (existuje základové sloveso a zároveň je lze vyjádřit podle výše uvedené parafráze). U skupin 2 a 3 je zachována alespoň částečná sémantická transparentnost a z tohoto důvodu je do naší analýzy též zahrneme. Uvažovat budeme i kategorii číslo 5 (viz výše).

Následující tabulka již obsahuje pouze adjektiva, která budou předmětem naší následné analýzy. Jelikož se frekvence mezi jednojazyčným a dvojjazyčným paralelním korpusem nepatrně liší, bylo potřeba pořadí adjektiv v seznamu trochu poupravit. Oproti původně vygenerovanému frekvenčnímu seznamu tak došlo u některých adjektiv k nepatrným změnám pozic v žebříčku (o jednu pozici dolů se posunula adjektiva *inflexibile*, *inconcepibile* a *insentibile*, o jednu pozici nahoru adjektivum *pensionabile*, o dvě pozice nahoru poskočilo adjektivum *inarrestabile* a o rekordní čtyři pozice si polepšilo adjektivum *discutibile*). Žádné adjektivum však ve dvojjazyčném korpusu neztratilo minimální počet frekvencí, naopak, nově jsme zahrnuli adjektivum *irricoscibile*, které v dvojjazyčném korpusu dosáhlo požadované hranice 20 výskytů (viz červený rámeček).

Předmětem naší další analýzy bude seznam následujících adjektiv:

pozice	adjektivum	frekvence podle jednojazyčného korpusu	frekvence podle dvojjazyčného korpusu	základové sloveso	antonymum	P/N
1	invisibile	260	253	vedere	visibile (3)	N
2	incredibile	188	183	credere	credibile (21)	N
3	visibile	148	148	vedere	invisibile (1)	P
4	inevitabile	129	128	evitare	evitabile	N
5	incomprensibile	119	117	comprendere	comprensibile (8)	N
6	sensibile	89	87	sentire	insensibile (47)	P
7	interminabile	88	87	terminare	terminabile	N
8	comprensibile	77	76	comprendere	incomprensibile (5)	P
9	insopportabile	73	73	sopportare	sopportabile	N
10	impercettibile	61	61	percepire	percettibile	N
11	rinnovabile	55	54	rinnovare	rinnovare	P
12	imprevedibile	49	49	prevedere	prevedibile (20)	N
13	irresistibile	48	47	resistere	resistibile	N
14	insostenibile	46	46	sostenere	sostenibile (16)	N
15	impenetrabile	46	45	penetrare	penetrabile	N
16	sostenibile	45	44	sostenere	insostenibile (14)	P
17	implacabile	44	44	placare	placabile	N
18	accessibile	41	41	accedere	inaccessibile (26)	P
19	inflessibile	41	41	flettere	flessibile (38)	N
20	prevedibile	41	40	prevedere	imprevedibile (12)	P

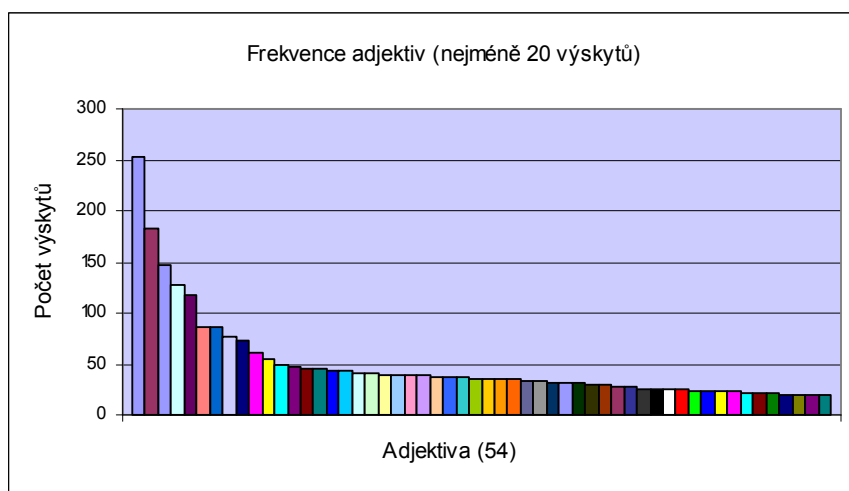
21credibile	40	39credere	incredibile (2)	P
22irraggiungibile	39	39raggiungere	raggiungibile	N
23paragonabile	39	39paragonare	imparagonabile	P
24impensabile	39	38pensare	pensabile	N
25rispettabile	38	38rispettare	X	P
26inaccessibile	38	38accedere	accessibile (18)	N
27vulnerabile	37	36ferire	invulnerabile	P
28inconfondibile	35	35confondere	confondibile	N
29inspiegabile	35	35spiegare	spiegabile	N
30intollerabile	35	35tollerare	tollerabile	N
31riconoscibile	33	33riconoscere	irricognoscibile (54)	P
32attendibile	33	33attendere	inattendibile	P
33impermeabile	33	32permeare	permeabile	N
34inconcipibile	32	32concepire	concepibile	N
35accettabile	32	31accettare	inaccettabile (45)	P
36invincibile	30	30vincere	vincibile	N
37instancabile	29	29stancare	stancabile	N
38flessibile	29	27flettere	inflessibile (19)	P
39indimenticabile	29	27dimenticare	dimenticabile	N
40inequivocabile	26	26equivocare	equivocabile	N
41indecifrabile	26	26decifrare	decifrabile	N
42inarrestabile	28	25arrestare	arrestabile	N
43imperturbabile	25	25perturbare	X	N
44discutibile	27	24discutere	indiscutibile	P
45inaccettabile	24	23accettare	accettabile (35)	N
46incontrollabile	24	23controllare	controllabile	N
47insensibile	23	23sentire	sensibile (6)	N
48indescrivibile	24	22descrivere	descrivibile	N
49tangibile	22	21tangere	intangibile	P
50innegabile	21	21negare	negabile	N
51pensionabile	21	20subst. pensione	X	P
52inesauribile	20	20esaurire	esauribile	N
53variabile	20	20variare	invariabile	P
54irricognoscibile	19	20riconoscere	riconoscibile (31)	N

Tabulka č. 5: Rozřazení italských adjektiv se sufixem *-bile* do 4 kategorií na základě jejich morfologické a sémantické transparentnosti s uvedením příslušných frekvencí výskytů, základovým slovesem (resp. substantivem) a s adjektivem opačné hodnoty (antonymem) a jeho případnou pozicí v rámci zkoumaného vzorku (viz dále).

	celkem	% z P	P celkem	P celkem v %
P dříve	11	57,89	19	35,19
P později	6	31,58		
P pouze	2	10,53		
		% z N	N celkem	N celkem v %
N dříve	30	85,71	35	64,81
N později	4	11,43		
N pouze	1	2,86		

Legenda k tabulce č. 5: Pozitivní/negativní adjektiva (P/N): „P“ zastupuje adjektivum pozitivní, „N“ adjektivum záporné. „Dříve“ znamená, že daný případ se v seznamu adjektiv vyskytuje s vyšší frekvencí než jeho antonymní varianta, „později“ pak představuje opak. Označení „pouze“ znamená, že k danému adjektivu příslušný protějšek opačné hodnoty neexistuje.

Na základě výše uvedených kritérií bude předmětem naší analýzy celkem 54 italských adjektiv se sufixem *-bile* s frekvencí výskytů v dvojjazyčném česko-italském paralelním korpusu v rozmezí 20 – 253. Původní frekvenční seznam 87 výrazů se sufixem *-bile* s nejméně 20 výskyty v paralelním korpusu bylo pro další analýzu nutno „pročistit“ o více než jednu třetinu výrazů (o 37, 93 % výrazů). Nadále tedy budeme pracovat pouze s 54 adjektivy. Na následujícím grafu je patrné, že se i námi vybraný vzorek adjektiv vyznačuje typickou charakteristikou frekvenčního spektra (vysvětleno výše):

Graf č. 5: Frekvenční spektrum vzorku 54 italských adjektiv se sufixem *-bile*.

Na první pohled je zcela evidentní, že v seznamu převažují adjektiva záporná nad adjektivy kladnými. Celkem 35 z námi zkoumaného vzorku 54 adjektiv, tedy bezmála dvě třetiny (64,81 %), jsou adjektiva se zápornou hodnotou, přičemž ve 30 případech (v 85,71 % výskytů) se adjektivum se zápornou hodnotou vyskytlo v seznamu dříve než jeho kladný protějšek. V seznamu nalezneme též 10 adjektiv, která se na takto omezeném rozsahu vyskytují zároveň ve své kladné i záporné podobě, přičemž v šesti případech se v našem vzorku objevila dříve ve své záporné než v kladné podobě. Konkrétně se jedná o adjektiva: *(in)visibile*, *(in)credibile*, *(in)comprensibile*, *(in)sensibile*, *(im)prevedibile*, *(in)sostenibile*, *(in)accessibile*, *(in)accettabile*, *(in)flessibile* a *(ir)riconoscibile*. Tato adjektiva se vyznačují obzvláště vysokým výskytem, uvážíme-li fakt, že celkem zabírají 37,03 % pozic v našem vzorku a z celkového výskytu všech námi vybraných 54 adjektiv v paralelním korpusu (2650) se s výskytem 1359 (51,28 %) objevují více než v polovině případů. Nalezneme je též mezi adjektivy na prvních třech pozicích. Za povšimnutí stojí zejména nejčetnější adjektivum vůbec *invisibile* a jeho kladná varianta *visibile* (na třetí pozici). Dohromady se 401 výskyty představují 4,18 % z celkového počtu 9586 výskytů

všech 562 adjektiv nalezených v paralelním česko-italském korpusu, a tudíž lze očekávat, že každé 24. italské adjektivum se sufixem *-bile*, na které v textu narazíme, bude buď *visibile* nebo *invisibile*.

Další zajímavostí je skutečnost, že pouze u třech adjektiv neexistuje jejich protějšek s opačnou hodnotou.²⁸ Je tomu tak u adjektiva *rispettabile*, *imperturbabile* a u adjektiva *pensionabile*, které se klasickému kategorizování, jak jsme již dříve zmínili, vymyká ve více směrech.

4.3. Typologie ekvivalentů v češtině

V následující podkapitole se pokusíme utřídit české ekvivalenty italských adjektiv získané z paralelního česko-italského korpusu InterCorp.²⁹

České ekvivalenty italských adjektiv se vyskytují v podobě adjektiva, ve formě syntaktického řešení či jiného řešení. Jak dále uvidíme není ani výše zmíněná parafráze (*to, co lze/nelze + sloveso v infinitivu*) nutnou podmínkou českého překladu. Dostáváme tak sedm základních kategorií českých překladových řešení italských adjektiv:

A) Do první kategorie zahrneme česká adjektiva, která v sobě obsahují význam *to, co lze/nelze*. Primárně se bude jednat o adjektiva se sufixem *-telný*, ale jak se později přesvědčíme, nebude tento sufix jedinou podmínkou pro zařazení do první skupiny, určujícím kritériem bude spíše ona možnost, že *něco lze/nelze + sloveso v infinitivu*. Z tohoto důvodu si tedy vymežíme dvě podkategorie:

Aa) Česká adjektiva se sufixem *-telný*. Takových případů bude nepřeberné množství, neboť, pokud se potvrdí naše základní hypotéza, bude se jednat o nejčastější českou variantu příslušného italského adjektiva. Pro ukázkou u adjektiva *insostenibile*:

*Di lì a un mese la situazione diventò **insostenibile**, mi annunciò che voleva divorziare dalla moglie,...*

*Za měsíc byla situace **neudržitelná**, oznámil mi, že se rozvede,...*

²⁸ Myšleno obecně, ne pouze v paralelním korpusu.

²⁹ Srov. se studií: Štichauer, P. - Čermák, P., 2011. *Španělská a italská adjektiva se sufixem -ble/-bile a jejich české ekvivalenty*. S.124–135.

u adjektiva *visibile*:

*Jediný **viditelný** znak jeho moci...*

*Unico segno **visibile** del suo potere...*

či u adjektiva *prevedibile*:

*Era abbastanza **prevedibile**...*

*To všechno bylo naprosto **předvídatelné**...*

Ab) Ostatní česká adjektiva, která v sobě obsahují význam *to, co lze/nelze*, avšak s odlišným sufíxem, např. u adjektiva *impenetrabile*, kde by se dal český ekvivalent *nedobytný* interpretovat jako *ten, který nelze dobýt*:

*...vorrebbe penetrare nel cuore di Lorenza e capire, così come può penetrare nel cuore di Abulafia, vuole che Abulafia sia **impenetrabile** a tutti gli altri così come Lorenza è **impenetrabile** a lui, si illude di custodire, ...*

*...chtěl by se usídlit v jejím srdci a všechno pochopit, jak se může usídlit v srdci Abulafiově, chce, aby Abulafia byl **nedobytný** pro všechny, jako je Lorenza **nedobytná** pro něho, namlouvá si, že uchovává, ...*

Analogicky u adjektiva *invincibile* a jeho českého protějšku *nezdolný* (*ten, který nelze zdolat*):

*...con i capelli bagnati e lo splendido vestito inzaccherato di fango, ma sopportava la disgrazia col sorriso **invincibile** che aveva imparato da suo marito per non far piacere alle contrarietà.*

*Účes jí zmokl a přepychové šaty měla zastříkané od bláta, nepřízni osudu však čelila s **nezdolným** úsměvem, jemuž se přiučila od svého muže: nehodlala udělat závistivcům radost.*

nebo u adjektiva *irraggiungibile* – *nedostižný* (*ten, který nelze dostihnout*):

*Immagino che dia un punteggio bestiale nell' apposita classifica dei geni, peccato che non balbetti, questo lo renderebbe pressoché **irraggiungibile**...*

*Mám pocit, že z toho vychází ohromný bodový zisk v příslušný klasifikaci génů, škoda, že nekotá, to by ho učinilo téměř **nedostižným**...*

B) Druhou skupinu budou zastupovat adjektiva, která si význam *to, co lze/nelze* uchovávají pouze částečně, nebo která jej neobsahují vůbec. Bude se jednat o početnou

skupinu, kam bude patřit celá řada velmi rozmanitých adjektiv. Lze předpokládat, že převážná většina těchto českých ekvivalentů italských adjektiv se bude v paralelním korpusu vyskytovat s velice nízkou frekvencí (nejčastěji pouze 1 výskyt) a jejich diverzita bude do značné míry ovlivněna příslušným substantivem a konkrétním kontextem. Nelezneme zde též kolokace neboli ustálená slovní spojení, např. u adjektiva *discutibile* hned ve dvou variantách:

*Sognò che lo chiamavano a sostituire la donna cannone al Circo Bosendorf e lui, arrivato sulla pista, riconosceva in prima fila sua zia Adelaide, donna squisita ma **dai discutibili costumi**, che baciava prima un pirata,...*

*Zdalo se mu, že ho požádali, aby zaskočil za kanónovou ženu v cirkuse Bosendorf a on, když přišel do manéže, poznal v první řadě svoji tetu Adelaidu, znamenitou to ženu, ovšem **pochybných mravů**, která nejprve líbala nějakého piráta,...*

*Ma **il punto è discutibile**: le immagini possono davvero significare il contrario di quello che esibiscono?*

*Nicméně je to **delikátní otázka**, protože se můžeme ptát, zda mohou obrazy skutečně vyjadřovat opak toho, co znázorňují.*

u adjektiva *impercetibile*:

*Non per timore di essere cercato da De Angelis, figuriamoci, in un altro emisfero, ma **per ragioni più impercetibili**.*

*Ne kvůli tomu, že by mě De Angelis mohl hledat, to je holý nesmysl, na druhé polokouli, tak **pádné důvody** přece jen asi neměl.*

nebo u adjektiva *implacabile*:

*Lì era decisivo il grado e l'intensità dell'insulto, perché a seconda se era offesa mortale, sanguinosa, insostenibile, media o leggera, si esigevano diverse riparazioni o anche **odî implacabili** che venivano tramandati ai discendenti.*

*V takovém případě pak rozhodoval stupeň a intenzita pohanění, protože podle toho, zda urážka byla smrtelná, krvavá, prokazatelná, střední či lehká, požadovaly se různé pokuty či dokonce **smrtelná zášť**, která se odkazovala potomkům.*

Také adjektiva v kategorii B rozdělíme do 2 podskupin:

Ba) Česká adjektiva, která mají sufix jiný než *-telný* a která splňují výše uvedená kritéria.

Bb) Jak dále uvidíme, i v kategorii B se mohou vyskytovat česká adjektiva se sufixem *-telný*, která však význam *to, co lze/nelze* neobsahují, např. u adjektiva *impercettibile*:

*Fu un movimento quasi **impercettibile** che tuttavia fece cigolare le molle del letto.*

*Jeho pohyb byl téměř **neznatelný**, péra postele však při něm zaskřípala.*

u adjektiva *insensibile*:

*È l'unico medico in questo posto che non sembra **insensibile** all'angoscia di noi che passiamo la giornata nel corridoio dei passi perduti.*

*Je to tady široko daleko snad jediný lékař, který není **necitelný** k úzkosti nás všech, kteří trávíme celé dny na chodbě ztracených kroků.*

nebo u adjektiva *imprevedibile*:

*In realtà non andava se non per quello per cui andava, portando sempre l' unico dono di una rosa solitaria, e spariva fino all' **imprevedibile** occasione successiva.*

*Ve skutečnosti k ní chodil jen pro tu jednu věc, přinášeje pokaždé jako jediný dárek jednu osamělou růži, a pak mizel, aby se zas v jiné **nevypočitatelné** chvíli objevil.*

Z důvodu snadnější následné analýzy budou podobné případy zahrnuty do zvláštní podkategorie Bb.

C) Tuto kategorii budou reprezentovat syntaktická řešení českého překladu (větná), kde je význam *to, co lze/nelze* obsažen. Budeme zde rozlišovat dvě podkategorie, a to v závislosti na změně či zachování syntaktických rolí:

Ca) Syntaktická řešení aktivní, kdy dochází ke změně syntaktických rolí a význam, že něco *lze/nelze*, je zachován, např. u adjektiva *indecifrabile*:

***Questa scritta ai presenti riusciva indecifrabile:** chi la reputava americana, e chi, piuttosto, giapponese o cinese.*

***Nikdo to nedokázal rozluštit:** někdo tvrdil, že to je v angličtině, jiní zas, že to bude nejspíš japonsky nebo čínsky.*

u adjektiva *impenetrabile*:

*Il dipinto era soltanto una fragile tela, ma era assolutamente **impenetrabile**. Una corazza da sei milioni di euro.*

*Plátno bylo sice tenké, ale **prostřelit je prostě nemohl** - byla to neprůstřelná vesta v hodnotě šesti milionů dolarů.*

nebo u adjektiva *insostenibile*:

*Ma era passata poco più di un'ora (dovevano essere circa le nove e mezza) quando le sopravvenne una sorta di malessere **insostenibile**.*

*Uběhlo však něco málo přes hodinu (mohlo být tak půl desáté) a popadl ji veliký neklid, **který nedokázala potlačit**.*

Cb) Syntaktická řešení, kdy nedochází ke změně syntaktických rolí a význam, že *něco lze/nelze*, zůstává zachován. Základem bývají slovesa typu *dát se + sloveso* v infinitivu, nebo *být + sloveso* v infinitivu, např. u adjektiva *innegabile*:

*E poiché tutti lo vedono, ed è **innegabile**, e segno che non è invisibile, dunque non è Rosa-Croce.*

*Všichni ho měli na očích, **popřít se to nedalo**, zároveň to však dokládalo, že není neviditelný, a že tedy není rozenkrucián.*

u adjektiva *insopportabile*:

*“Hai bisogno di sfogarti, Ernesto, questa è una tortura **insopportabile**, devi bruciare un po' di energia.”*

*„Potřebuješ si ulevit, Ernesto, **takovéhle mučení se nedá snášet**, musíš spálit trochu energie.”*

nebo u adjektiva *visibile*:

*Vi erano ancora **visibili**, benché corrosi dalle intemperie, delle rune di Nani e dei segni segreti rozzamente incisi.*

*Dosud na něm **bylo vidět** omšelé trpasličí runy a tajné značky.*

D) Tato kategorie bude představovat obdobu předchozích syntaktických řešení českého překladu, avšak určující zde bude skutečnost, že míra významu možnosti *to, co lze/nelze* bude pouze částečně zachována, nebo ji budeme zcela postrádat. Další klasifikace těchto řešení bude značně obtížná, neboť se bude jednat o ekvivalenty velice různorodé. Také zde budeme rozlišovat dvě podkategorie, a to v závislosti na změně či zachování syntaktických rolí:

Da) Řešení, kdy dochází ke změně syntaktických rolí, jako např. u adjektiva *incontrollabile*:

La sua ossessione di lavarsi le mani divenne incontrollabile, aveva la pelle coperta di piaghe e le sue mani eleganti finirono per trasformarsi in artigli di condor.

Ztratil kontrolu nad svou posedlostí po mytí rukou, kůži měl celou rozpraskanou a elegantní ruce se mu proměnily ve spáry kondora.

u adjektiva *incomprensibile*:

*Come tante altre cose cui Diego alludeva, anche questa le risultò **incomprensibile**.*

Nic nepochopila, stejně jako v případě řady jiných věcí, které se jí Diego snažil naznačit.

nebo v případě adjektiva *insopportabile*:

*Il vociare della folla era fortissimo e il mal di testa del pilota stava diventando **insopportabile**. Aveva bisogno di un' aspirina.*

V davu to znovu zahučelo. Pilota nepřestávala bolet hlava a potřeboval si vzít aspirin.

Db) Řešení beze změny syntaktických rolí, např. adjektivum *sensibile*:

*...Agnes è improvvisamente costretta a pensare che Paul la confronti con la sorella e che lei esca dal confronto come **la meno sensibile** delle due.*

*...Agnes je najednou nucena myslit na to, že ji Paul srovnává se sestrou a že ona sama z toho srovnání vychází jako **ta, která má méně citu**.*

dále např. u adjektiva *accessibile*:

*La solidarietà tra i diversi operai di una medesima città e tra di essi e il popolo di artigiani e di piccolo-borghesi, era un sentimento e un concetto **più accessibile** di quello della solidarietà di categoria sul piano nazionale.*

*Solidarita mezi různými dělníky téhož města, drobnými řemeslníky a maloburžoazií **jim byla bližší** než solidarita se stejnou kategorií dělníků v národním měřítku.*

nebo adjektivum *indecifrabile*:

*«Comandante» disse **con espressione indecifrabile**. «Ho deciso di sospendere il conclave.» "Pane veliteli," promluvil nakonec **hlasem, jenž nestrpěl odpor**, "ted" přeruším konkláve."*

E) Tato skupina bude zahrnovat neadjektivní a zároveň nesyntaktická řešení českého překladu. Jak se budeme moci dále přesvědčit, ne zcela zanedbatelnou část českých ekvivalentů budou tvořit následující tři typy českých ekvivalentů:

Ea) Analytická alternativa adjektiva, např. u adjektiva *ricognoscibile*:

*Solo il luogo del cimitero era **ricognoscibile**, per alcune tombe che ancora affioravano dal terreno.*

*Pouze hřbitov byl **k poznání**, několik náhrobních kamenu ještě čnělo z půdy.*

u adjektiva *insostenibile*:

*In piedi innanzi a Frodo pareva adesso immensamente alta, e il fascino della sua bellezza era **insostenibile**.*

*Stála před Frodem a zdála se vyrůstat do nekonečné výše a krásná byla až **k nesnesení**, strašlivá, zbožňováníhodná .*

nebo u adjektiva *inequivocabile*:

*Sembrava ormai **inequivocabile** che le fosse offerta un'altra occasione.*

*Připadalo jí **k nevíře**, že by měla znovu dostat příležitost.*

Eb) Řešení v podobě adverbia odvozeného od příslušného adjektiva. Jako příklad může posloužit adjektivum *incomprensibile* a jeho český ekvivalent *neskutečně*:

*L' ultimo aggiornamento di Fache **sembrava incomprendibile**, ma quella notte non c'era più nulla che avesse senso.*

*Nejnovější informace, které mu Fache sdělil, **vypadaly neskutečně**, ale dnes v noci už skoro nic nedávalo smysl.*

adjektivum *credibile* s českým adverbiem *věrohodně*:

*" "Ciò che dici è **credibile**," disse il picchiatore," ma io non mi faccio corrompere.*

*"Co říkáš , zní **věrohodně**," řekl mrskač," ale já se podplatit nedám.*

nebo adjektivum *visibile* a jeho české adverbium *nezakrytě*:

*E quando si voltò e venne loro incontro, Frodo vide che Gandalf portava ora **visibile** al dito il Terzo Anello, Narya il Grande, e la pietra era rossa come fuoco.*

*Jak se obrátil a přicházel k nim, Frodo viděl, že Gandalf **nezakrytě** nese na ruce třetí Prsten, Velkou Narju, a kámen na něm je rudý jako oheň.*

Ec) Zastoupena budou mezi českými ekvivalenty též řešení pomocí substantiva.³⁰ Jako zástupce této skupiny lze uvést adjektivum *incomprensibile* a české substantivum *mystéria*:

*Hanno invece litigato su questioni legate ai diritti linguistici in una serie di comuni fiamminghi con forti minoranze francofone e su altri **incomprensibili dissidi** locali.*

*Misto toho se hádali o jazyková práva v několika vlámských obcích, kde žije mnoho francouzsky mluvících obyvatel, a o další místní **mystéria**.*

adjektivum *inaccessibile* a jeho český ekvivalent *nepřístupnost*:

*Gli occhiali neri assunsero d' un tratto molti significati: conferivano a Laura un che di severamente elegante e **inaccessibile**; ...*

*Černé brýle nabyly náhle mnoha významů: dodávaly Lauře přísné elegance a **nepřístupnosti**; ...*

nebo italské *imprevedibile* a české překladové řešení *nepředvídatelnost*:

*Allo stesso modo, la recente crisi d'identità europea sta portando, nuovamente, ad una politica incerta ed **imprevedibile**.*

*Podobně i nejnovější evropská krize existenciální identity vytváří obrovskou politickou nejistotu a **nepředvídatelnost**.*

F) Speciální kategorii českých překladových řešení budou představovat frazeologismy, tedy ustálená slovní spojení, kde analýza jednotlivých slov neumožňuje těmto frazeologickým konstrukcím porozumět, jestliže neznáme skrytý přenesený význam, který nevyplývá nutně z významu jednotlivých částí, neboť je dán konvencí a často postrádá jakoukoli logiku.³¹ Neočekáváme, že taková řešení budou častá, nicméně se bude jednat o poměrně zajímavé varianty překladu, které si zaslouží zvláštní pozornost a zařazení do samostatné skupiny. V porovnání s italskou verzí dodává frazeologismus české variantě značně expresivní zabarvení. Pro ilustraci uveďme případ u adjektiva *impenetrabile*:

³⁰ A to jak substantiva majícího stejný kmenový základ jako příslušné adjektivum, tak i substantiva zcela odlišného původu (tyto dvě kategorie však nebudeme dále rozlišovat).

³¹ Srov.: Černý, J.: Úvod do studia jazyka, 1998, s. 30.

*Non parlò molto mentre indossavano la divisa della scuola, ed era ancora incupito quando l' Espresso di Hogwarts finalmente rallentò e si fermò **nel buio impenetrabile** della stazione di Hogsmeade.*

*Téměř nepromluvil, ani když se převlékali do školních hábitů, a dál se tvářil nasupeně, i když už spěšný vlak konečně začal zpomalovat. Potom zastavil na nádraží v Prasinkách, **kde byla tma jako v ranci.***

Velmi pěkný příklad frazeologismu nalezneme u adjektiva *instancabile*:

*Aveva sui dodici anni, ed era rapido e furbo, e **un chiacchierone instancabile**, con un corpo da anguilla che pareva fatto per passare strisciando attraverso un occhio di bue.*

*Bylo mu asi tak dvanáct let, byl mrštný a všemi mastmi mazaný, **pusa mu jela jako šlejf** a měl úhoří tělo přímo stvořené k tomu, aby se protáhlo okrouhlým lodním okénkem.*

u *incredibile*:

*" 'Fallimento', 'scandalo', 'sbaglio', **è incredibile** che l' opposizione utilizzi questi termini per screditare un eccesso di intervento.*

*„ ‚Fiasko‘, ‚skandál‘, ‚omyl‘ - **člověk se musí štípnout, aby se ujistil**, že těmito výrazy, obvykle sloužícími ke kritice nedostatečnosti, napadá opozice přehnanou aktivitu.*

nebo u adjektiva *impenetrabile*:

*Non parlò molto mentre indossavano la divisa della scuola, ed era ancora incupito quando l' Espresso di Hogwarts finalmente rallentò e si fermò **nel buio impenetrabile** della stazione di Hogsmeade.*

*Téměř nepromluvil, ani když se převlékali do školních hábitů, a dál se tvářil nasupeně, i když už spěšný vlak konečně začal zpomalovat. Potom zastavil na nádraží v Prasinkách, **kde byla tma jako v ranci.***

G) Poslední skupina bude zahrnovat ostatní možná řešení, kde není překlad italského adjektiva v české verzi zachován. Jejich další klasifikace bude značně obtížná, bude se jednat o ekvivalenty velice různorodé, kterým bude společná pouze absence významu výše uvedené parafráze a zároveň i absence překladu italského adjektiva. Lze však vysledovat dvě základní tendence českého překladu:

Ga) Ostatní syntaktická řešení, která splňují výše uvedená kritéria, a u nichž je překlad italského adjektiva částečně obsažen právě v onom syntaktickém řešení, i když téměř zanedbatelnou měrou. Podotýkáme, že vymezení této podkategorie je poněkud diskutabilní. Učinili jsme tak pouze pro snadnější konečnou analýzu tří základních typů překladových řešení (adjektivum, syntaktické řešení, ostatní řešení), protože, jak je zřejmé,

bylo by správnější celou kategorii G shrnout dohromady a přiřadit jí označení *absence překladu italského adjektiva v české verzi*. Charakter zástupců této podkategorie lze demonstrovat na příkladu adjektiva *visibile*, kde překlad italského adjektiva chybí, ale význam sdělení zůstává zachován, naopak, v české verzi by výraz *viditelný* (nebo jiná možná varianta překladu) ve spojení se substantivem *nesrovnalost* působil poněkud redundantně:

*Aveva indicato la **visibile differenza**.*

*Ukázal na tuto **nesrovnalost**.*

Další příklad u téhož adjektiva, kde je absence české varianty italského adjektiva částečně zachována v syntaktickém řešení:

*Poi, con somma meraviglia, si accorsero che la strada proseguiva, fiancheggiando il Fiume Fossato, e che **il cielo sopra di loro era visibile** e inondato di luce dorata.*

*Pak s údivem zjistili, že cesta vede dál a Žlebový potok vedle ní; **nahoře bylo širé nebe plné zlatého světla**.*

Dalším kandidátem pro skupinu Ga může být následující případ, kde ekvivalent italského *attendibile* (*důvěryhodný, věrohodný,...*) zcela chybí, avšak smysl věty zůstává tentýž:

***Secondo fonti attendibili**, la vittima sarebbe il cardinale francese Lamassé.*

***Podle našich zdrojů** jde o tělo kardinála Lamassé z Francie.*

Gb) Poslední podskupina zahrnuje všechny ostatní případy bez jakékoli další možné kategorizace, kde překlad italského adjektiva nebyl zachován, a to ani částečně, např.

*Con la presentazione delle raccomandazioni **sull' età pensionabile** l' esecutivo europeo si sta muovendo su un terreno molto delicato", scrive Le Figaro.*

*Evropská komise při předkládání doporučení „našlapuje velice opatrně,“ **poznamenává** Le Figaro.*

Jak je u předchozího případu patrné, celý výraz *sull' età pensionabile* v české verzi zcela chybí, i když správný alignment obou verzí je naprosto zřejmý. S velkou

pravděpodobností byl tento výraz obsažen v předcházejícím kontextu, avšak značně vzdáleném, který však již dohledat nelze.

5. Italský sufix *-bile* a jeho české ekvivalenty

V této kapitole se na základě dat získaných z česko-italského paralelního korpusu pokusíme utřídit ekvivalenty českého překladu italských adjektiv se sufixem *-bile*, a to podle kategorií a podkategorií vymezených v kapitole předcházející. Jak jsme se již měli dříve možnost do jisté míry přesvědčit, česká překladová řešení jsou velice rozmanitá, a u každého adjektiva nalezneme hned několik variant, jak jej lze do češtiny přeložit.³²

5.1. Statistické vyhodnocení českých překladových řešení

Na základě jednotlivých stanovených kategorií a podkategorií lze všechna překladová řešení italských adjektiv se sufixem *-bile* při transformaci do češtiny zpracovat do následující excelovské tabulky, z níž u daných adjektiv za využití funkcí snadno obdržíme i hodnoty jejich relativního zastoupení:

	adjektivum	frekv.	Aa	Ab	Ba	Bb	Ca	Cb	Da	Db	Ea	Eb	Ec	F	Ga	Gb	N/A
1	invisible	253	195		15		3	12	6	7			6		1	2	6
		253 (%)	77,08		5,93		1,19	4,74	2,37	2,77			2,37		0,40	0,79	2,37
		241 (%)	78,95		6,07		1,21	4,86	2,43	2,83			2,43		0,40	0,81	
2	incredibile	183	81		30		3	7	5	5	18	6	1	5	12	10	
		183 (%)	44,26		16,39		1,64	3,83	2,73	2,73	9,84	3,28	0,55	2,73	6,56	5,46	
		173 (%)	46,82		17,34		1,73	4,05	2,89	2,89	10,40	3,47	0,58	2,89	6,94		
3	visibile	148	44		16		4	38	14	6	1	4	5		11	3	2
		148 (%)	29,73		10,81		2,70	25,68	9,46	4,05	0,68	2,70	3,38		7,43	2,03	1,35
		146 (%)	30,14		10,96		2,74	26,03	9,59	4,11	0,68	2,74	3,42		7,53	2,05	
4	inevitabile	128	56	1	13		4	10	4	6		7	3		13	1	10
		128 (%)	43,75	0,78	10,16		3,13	7,81	3,13	4,69		5,47	2,34		10,16	0,78	7,81
		118 (%)	47,46	0,85	11,02		3,39	8,47	3,39	5,08		5,93	2,54		11,02	0,85	
5	incomprensibile	117	78		6		1	2	8	3		6	2	1	5		5
		117 (%)	66,67		5,13		0,85	1,71	6,84	2,56		5,13	1,71	0,85	4,27		4,27
		112 (%)	69,64		5,36		0,89	1,79	7,14	2,68		5,36	1,79	0,89	4,46		
6	sensibile	87			57	3		2	4	6		1			10		4
		87 (%)			65,52	3,45		2,30	4,60	6,90		1,15			11,49		4,60
		83 (%)			68,67	3,61		2,41	4,82	7,23		1,20			12,05		
7	interminabile	87	2		65					3	3	4	2		3	4	1
		87 (%)	2,30		74,71					3,45	3,45	4,60	2,30		3,45	4,60	1,15
		86 (%)	2,33		75,58					3,49	3,49	4,65	2,33		3,49	4,65	

³² Přesnější by bylo používat vždy namísto označení *překlady* termín *ekvivalenty*, neboť se nejedná pouze o překlad z italštiny do češtiny, ale také o překlad opačným směrem, prostřednictvím „třetího“ jazyka, či o překlad z „třetího“ jazyka do italštiny i češtiny zároveň.

8	comprensibile	76	35	8	2	7	8	3	2	2	1	2	1	5
		76 (%)	46,05	10,53	2,63	9,21	10,53	3,95	2,63	2,63	1,32	2,63	1,32	6,58
		71 (%)	49,30	11,27	2,82	9,86	11,27	4,23	2,82	2,82	1,41	2,82	1,41	
9	insopportabile	73	45	9	2	2	3	8	3	1				
		73 (%)	61,64	12,33	2,74	2,74	4,11	10,96	4,11	1,37				
10	impercettibile	61	23	3	8	8	1	2	5	2	8	1		
		61 (%)	37,70	4,92	13,11	13,11	1,64	3,28	8,20	3,28	13,11	1,64		
11	rinnovabile	54	40	4				1	1	1			1	6
		54 (%)	74,07	7,41				1,85	1,85	1,85			1,85	11,11
		48 (%)	83,33	8,33				2,08	2,08	2,08			2,08	
12	imprevedibile	49	21	13	1	1	3	1	1	2	3	1	2	
		49 (%)	42,86	26,53	2,04	2,04	6,12	2,04	2,04	4,08	6,12	2,04	4,08	
		47 (%)	44,68	27,66	2,13	2,13	6,38	2,13	2,13	4,26	6,38	2,13		
13	irresistibile	47	20	10	3	2	3	4	3			1	1	
		47 (%)	42,55	21,28	6,38	4,26	6,38	8,51	6,38			2,13	2,13	
		46 (%)	43,48	21,74	6,52	4,35	6,52	8,70	6,52			2,17		
14	insostenibile	46	37	3	1	3			1					1
		46 (%)	80,43	6,52	2,17	6,52			2,17					2,17
		45 (%)	82,22	6,67	2,22	6,67			2,22					
15	impenetrabile	45	21	10	7	2	1	1	2	1				
		45 (%)	46,67	22,22	15,56	4,44	2,22	2,22	4,44	2,22				
16	sostenibile	44	26	7		2	4		1	1	1		2	
		44 (%)	59,09	15,91		4,55	9,09		2,27	2,27	2,27		4,55	
		42 (%)	61,90	16,67		4,76	9,52		2,38	2,38	2,38			
17	implacabile	44	3	31			1	6	1	1		1	1	
		44 (%)	6,82	70,45			2,27	13,64	2,27	2,27		2,27	2,27	
		43 (%)	6,98	72,09			2,33	13,95	2,33	2,33				
18	accessibile	41	4	22	2	2	3	5	1	1		1	1	
		41 (%)	9,76	53,66	4,88	4,88	7,32	12,20	2,44	2,44		2,44	2,44	
		40 (%)	10,00	55,00	5,00	5,00	7,50	12,50	2,50	2,50				
19	inflessibile	41	1	30			1	4	1	3				1
		41 (%)	2,44	73,17			2,44	9,76	2,44	7,32				2,44
		40 (%)	2,50	75,00			2,50	10,00	2,50	7,50				
20	prevedibile	40	10	9	1	9	2	1	1	4	1	1	1	
		40 (%)	25,00	22,50	2,50	22,50	5,00	2,50	2,50	10,00	2,50	2,50	2,50	
		39 (%)	25,64	23,08	2,56	23,08	5,13	2,56	2,56	10,26	2,56	2,56		
21	credibile	39	3	22		1	2	6	1		1	3		
		39 (%)	7,69	56,41		2,56	5,13	15,38	2,56		2,56	7,69		
		36 (%)	8,33	61,11		2,78	5,56	16,67	2,78		2,78			
22	irraggiungibile	39	20	1	3	5	1	2	2		1	1	3	
		39 (%)	51,28	2,56	7,69	12,82	2,56	5,13	5,13		2,56	2,56	7,69	
		36 (%)	55,56	2,78	8,33	13,89	2,78	5,56	5,56		2,78	2,78		
23	paragonabile	39	13	4		6	2	6	3	2	2	1		
		39 (%)	33,33	10,26		15,38	5,13	15,38	7,69	5,13	5,13	2,56		
24	impensabile	38	19	2	2	3	4	2	1				5	
		38 (%)	50,00	5,26	5,26	7,89	10,53	5,26	2,63				13,16	
		33 (%)	57,58	6,06	6,06	9,09	12,12	6,06	3,03					
25	rispettabile	38		29		1	2	1	3			2		
		38 (%)		76,32		2,63	5,26	2,63	7,89			5,26		
26	inaccessibile	38	2	21		1	1	5	2	2		1	3	
		38 (%)	5,26	55,26		2,63	2,63	13,16	5,26	5,26		2,63	7,89	
		35 (%)	5,71	60,00		2,86	2,86	14,29	5,71	5,71		2,86		

27	vulnerabile	36	16	10			5	1	1	3
		36 (%)	44,44	27,78			13,89	2,78	2,78	8,33
		33 (%)	48,48	30,30			15,15	3,03	3,03	
28	inconfondibile	35	21	4	2	3	1	2		2
		35 (%)	60,00	11,43	5,71	8,57	2,86	5,71		5,71
29	inspiegabile	35	24	1	2	2	3	3		
		35 (%)	68,57	2,86	5,71	5,71	8,57	8,57		
30	intollerabile	35	19	4		3	4	1	2	1 1
		35 (%)	54,29	11,43		8,57	11,43	2,86	5,71	2,86 2,86
31	iriconoscibile	33	2		1	11	6	1	6	2 4
		33 (%)	6,06		3,03	33,33	18,18	3,03	18,18	6,06 12,12
		29 (%)	6,90		3,45	37,93	20,69	3,45	20,69	6,90
32	attendibile	33		22		2	2	1	1	1 1 1 2
		33 (%)		66,67		6,06	6,06	3,03	3,03	3,03 3,03 6,06
		31 (%)		70,97		6,45	6,45	3,23	3,23	3,23 3,23
33	impermeabile	32		5		1	1	3	22	
		32 (%)		15,63		3,13	3,13	9,38	68,75	
34	inconcepibile	32	23	1	2	2	1	1	1	1
		32 (%)	71,88	3,13	6,25	6,25	3,13	3,13	3,13	3,13
		31 (%)	74,19	3,23	6,45	6,45	3,23	3,23	3,23	
35	accettabile	31	21	5	1		1	1	1	1
		31 (%)	67,74	16,13	3,23		3,23	3,23	3,23	3,23
		30 (%)	70,00	16,67	3,33		3,33	3,33	3,33	
36	invincibile	30	22	2	1	1	1	1	1	1
		30 (%)	73,33	6,67	3,33	3,33	3,33	3,33	3,33	3,33
		29 (%)	75,86	6,90	3,45	3,45	3,45	3,45	3,45	
37	instancabile	29		1 18			1 7	1 1		
		29 (%)		3,45 62,07			3,45 24,14	3,45 3,45		
38	flessibile	27		18			1	2	1	3 2
		27 (%)		66,67			3,70	7,41	3,70	11,11 7,41
		25 (%)		72,00			4,00	8,00	4,00	12,00
39	indimenticabile	27	24	1			1	1		
		27 (%)	88,89	3,70			3,70	3,70		
40	inequivocabile	26	4	10	1	1	2	8		
		26 (%)	15,38	38,46	3,85	3,85	7,69	30,77		
41	indecifrabile	26	18	2	1	1	2	1	1	
		26 (%)	69,23	7,69	3,85	3,85	7,69	3,85	3,85	
42	inarrestabile	25	8	1	1	2	1	2	1	1 4 1 3
		25 (%)	32,00	4,00	4,00	8,00	4,00	8,00	4,00	16,00 4,00 12,00
		22 (%)	36,36	4,55	4,55	9,09	4,55	9,09	4,55	18,18 4,55
43	imperturbabile	25	4	2	6		1 5	5	2	
		25 (%)	16	8	24		4 20	20	8	
44	discutibile	24		19					1	1 3
		24 (%)		79,17					4,17	4,17 12,50
		21 (%)		90,48					4,76	4,76
45	inaccettabile	23	14	2		1			2	4
		23 (%)	60,87	8,70		4,35			8,70	17,39
		19 (%)	73,68	10,53		5,26			10,53	
46	incontrollabile	23	14		1	2	1	2	1	2
		23 (%)	60,87		4,35	8,70	4,35	8,70	4,35	8,70
47	insensibile	23		11	1	4	7			
		23 (%)		47,83	4,35	17,39	30,43			

48	indescrivibile	22	19	1				1			1
		22 (%)	86,36	4,55				4,55			4,55
		21 (%)	90,48	4,76				4,76			
49	tangibile	21	11	3		1	2		3	1	
		21 (%)	52,38	14,29		4,76	9,52		14,29	4,76	
50	innegabile	21	2	3		5	3		2	2	4
		21 (%)	9,52	14,29		23,81	14,29		9,52	9,52	19,05
		17 (%)	11,76	17,65		29,41	17,65		11,76	11,76	
51	pensionabile	20		5				13			1
		20 (%)		25				65			5
		19 (%)		26,32				68,42			5,26
52	inesauribile	20	7	8		1		2		1	1
		20 (%)	35	40		5		10		5	5
		19 (%)	36,84	42,11		5,26		10,53		5,26	
53	variabile	20		12		4		3			1
		20 (%)		60		20		15			5
54	irricoscibile	20	3	1		4	1	10		1	
		20 (%)	15	5		20	5	50		5	

Tabulka č. 6: Absolutní i relativní zastoupení českých překladových řešení podle jednotlivých podkategorií.

Poznámka: Poslední sloupec (N/A) zahrnuje překladová řešení, která nemohla být hodnocena, neboť zobrazený kontext má pouze určitý omezený rozsah, a pokud jazykové verze nemají odpovídající zarovnání, český překlad není nalezen. Těmito nesrovnalostmi v alignmentu se vyznačují zcela výhradně publicistické texty, kde zarovnání probíhá automaticky a ne ručně jako je tomu u textů beletristických.³³ Tyto případy nebudou do celkového hodnocení variant překladů zahrnuty, a z tohoto důvodu má část adjektiv dva řádky s procentním vyjádřením. Nadále budeme pracovat s hodnotami v zelených, nikoli v bílých políčkách.

Souhrnné procentní zastoupení v 7 základních kategoriích i podkategoriích přehledně shrnuje následující tabulka:

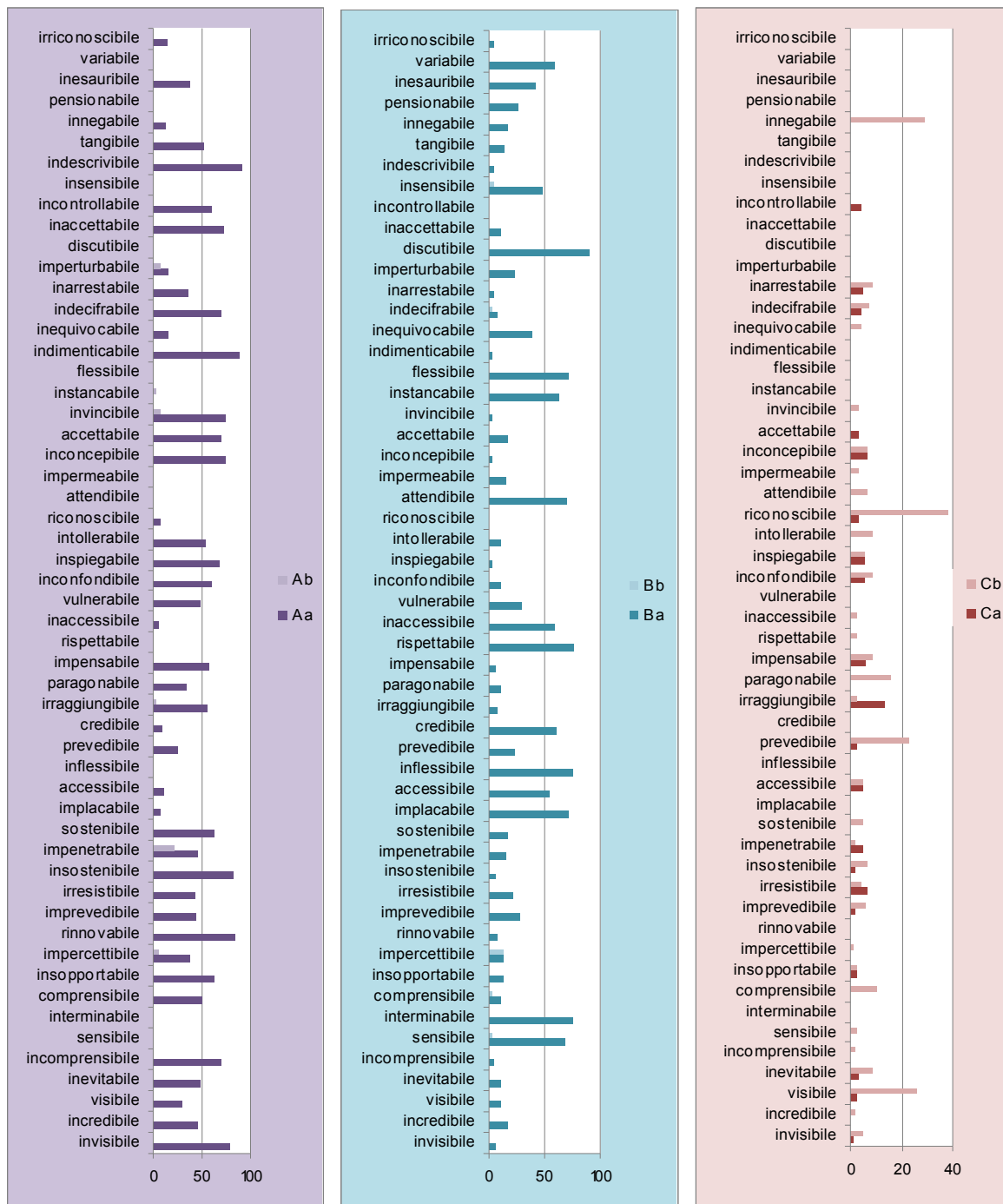
	adjektivum	Aa	Ab	A	Ba	Bb	B	Ca	Cb	C	Da	Db	D	Ea	Eb	Ec	E	F	Ga	Gb	G
1	invisibile	78,95		78,95	6,07		6,07	1,21	4,86	6,07	2,43	2,83	5,26			2,43	2,43		0,40	0,81	1,21
2	incredibile	46,82		46,82	17,34		17,34		1,73	1,73	4,05	2,89	6,94	2,89	10,40	3,47	16,76	0,58	2,89	6,94	9,83
3	visibile	30,14		30,14	10,96		10,96	2,74	26,03	28,77	9,59	4,11	13,70	0,68	2,74	3,42	6,85		7,53	2,05	9,58
4	inevitabile	47,46	0,85	48,31	11,02		11,02	3,39	8,47	11,86	3,39	5,08	8,47		5,93	2,54	8,47		11,02	0,85	11,87
5	incomprensibile	69,64		69,64	5,36		5,36	0,89	1,79	2,68	7,14	2,68	9,82		5,36	1,79	7,14	0,89	4,46		4,46
6	sensibile				68,67	3,61	72,29		2,41	2,41	4,82	7,23	12,05		1,20		1,20		12,05		12,05

³³ Alignment = zarovnání.

7	interminabile	2,33	2,33	75,58	75,58				3,49	3,49	3,49	4,65	2,33	10,47	3,49	4,65	8,14	
8	comprensibile	49,30	49,30	11,27	2,82	14,08	9,86	9,86	11,27	4,23	15,49	2,82	2,82	5,63	1,41	2,82	1,41	4,23
9	insopportabile	61,64	61,64	12,33	12,33	2,74	2,74	5,48	4,11	4,11	10,96	4,11	15,07	1,37				
10	impercettibile	37,70	4,92	42,62	13,11	13,11	26,23	1,64	1,64	3,28	8,20	11,48	3,28	13,11	16,39	1,64	1,64	
11	rinnovabile	83,33	83,33	8,33	8,33				2,08	2,08	2,08	2,08	4,17		2,08	2,08		
12	imprevedibile	44,68	44,68	27,66	2,13	29,79	2,13	6,38	8,51	2,13	2,13	4,26	4,26	6,38	10,64	2,13	2,13	
13	irresistibile	43,48	43,48	21,74	21,74	6,52	4,35	10,87	6,52	8,70	15,22	6,52	6,52		2,17	2,17		
14	insostenibile	82,22	82,22	6,67	6,67	2,22	6,67	8,89			2,22		2,22					
15	impenetrabile	46,67	22,22	68,89	15,56	15,56	4,44	2,22	6,67	2,22	2,22	4,44	4,44	2,22				
16	sostenibile	61,90	61,90	16,67	16,67		4,76	4,76		9,52	9,52	2,38	2,38	4,76	2,38	2,38		
17	implacabile	6,98	6,98	72,09	72,09				2,33	2,33	13,95	2,33	16,28	0,00	2,33	2,33		
18	accessibile	10,00	10,00	55,00	55,00	5,00	5,00	10,00	7,50	12,50	20,00	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50		
19	inflessibile	2,50	2,50	75,00	75,00				2,50	2,50	10,00	2,50	12,50	7,50			0,00	
20	prevedibile	25,64	25,64	23,08	23,08	2,56	23,08	25,64	5,13	2,56	7,69	2,56	10,26	12,82	2,56	2,56	2,56	
21	credibile	8,33	8,33	61,11	61,11				2,78	5,56	8,33	16,67	2,78	19,44	2,78	2,78	2,78	
22	irraggiungibile	55,56	2,78	58,33	8,33	8,33	13,89	2,78	16,67	5,56	5,56	5,56	5,56	5,56	2,78	2,78	5,56	
23	paragonabile	33,33	33,33	10,26	10,26	15,38	15,38	5,13	15,38	20,51	7,69	5,13	12,82	5,13	2,56	7,69	7,69	
24	impensabile	57,58	57,58	6,06	6,06	6,06	9,09	15,15	12,12	12,12	6,06	6,06	3,03				0,00	
25	rispettabile			76,32	76,32	2,63	2,63	5,26	5,26	2,63	7,89	10,53	5,26	5,26	5,26	5,26		
26	inaccessibile	5,71	5,71	60,00	60,00	2,86	2,86	2,86	14,29	17,14	5,71	5,71	11,43	2,86	2,86	2,86		
27	vulnerabile	48,48	48,48	30,30	30,30				15,15	15,15	3,03	3,03	3,03					
28	inconfondibile	60,00	60,00	11,43	11,43	5,71	8,57	14,29	2,86	2,86	5,71	5,71	5,71	5,71	5,71	5,71	5,71	
29	inspiegabile	68,57	68,57	2,86	2,86	5,71	5,71	11,43	8,57	8,57	17,14							
30	intollerabile	54,29	54,29	11,43	11,43	8,57	8,57	11,43	2,86	14,29	5,71	5,71	2,86	2,86	2,86	2,86		
31	iriconoscibile	6,90	6,90			3,45	37,93	41,38	20,69	3,45	24,14	20,69	20,69	6,90	6,90	6,90		
32	attendibile			70,97	70,97	6,45	6,45	6,45	3,23	9,68	3,23	3,23	3,23	3,23	3,23	3,23	6,46	
33	impermeabile			15,63	15,63	3,13	3,13	3,13	9,38	12,50	68,75	68,75						
34	inconcepibile	74,19	74,19	3,23	3,23	6,45	6,45	12,90	3,23	3,23	3,23	3,23	6,45					
35	accettabile	70,00	70,00	16,67	16,67	3,33	3,33	3,33	3,33	3,33	3,33	3,33	3,33	3,33	3,33	3,33		
36	invincibile	75,86	6,90	82,76	3,45	3,45	3,45	3,45	3,45	3,45	3,45	3,45	3,45	3,45	3,45	3,45	3,45	
37	instancabile	3,45	3,45	62,07	62,07						3,45	24,14	27,59	3,45	3,45	3,45	3,45	
38	flessibile			72,00	72,00				4,00	4,00	8,00	8,00	4,00	12,00	12,00	12,00		
39	indimenticabile	88,89	88,89	3,70	3,70						3,70	3,70	3,70					
40	inequivocabile	15,38	15,38	38,46	38,46	3,85	3,85	3,85	3,85	7,69	30,77	38,46						
41	indecifrabile	69,23	69,23	7,69	3,85	11,54	3,85	7,69	11,54	3,85	3,85	7,69						
42	inarrestabile	36,36	36,36	4,55	4,55	4,55	9,09	13,64	4,55	4,55	9,09	4,55	13,64	4,55	18,18	4,55	22,73	
43	imperturbabile	16,00	8,00	24,00	24,00	24,00			4,00	20,00	24,00	20,00	20,00	8,00	8,00	8,00	8,00	
44	discutibile			90,48	90,48									4,76	4,76	9,52		
45	inaccettabile	73,68	73,68	10,53	10,53				5,26	5,26					10,53	10,53		
46	incontrollabile	60,87	60,87			4,35	4,35	8,70	4,35	13,04	8,70	8,70	4,35	8,70	8,70	8,70	8,70	
47	insensibile			47,83	4,35	52,17			17,39	30,43	47,83							
48	indescrivibile	90,48	90,48	4,76	4,76						4,76	4,76						
49	tangibile	52,38	52,38	14,29	14,29				4,76	9,52	14,29	14,29	4,76	19,05				
50	innegabile	11,76	11,76	17,65	17,65	29,41	29,41	17,65	17,65	11,76	11,76	11,76	11,76	11,76	11,76	11,76	11,76	
51	pensionabile			26,32	26,32						68,42	68,42	5,26	5,26	5,26	5,26		
52	inesauribile	36,84	36,84	42,11	42,11				5,26	5,26	10,53	10,53	5,26	5,26	5,26	5,26	5,26	
53	variabile			60,00	60,00				20,00	20,00	15,00	15,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	
54	irricognoscibile	15,00	15,00	5,00	5,00				20,00	5,00	25,00	50,00	50,00	5,00	5,00	5,00	5,00	

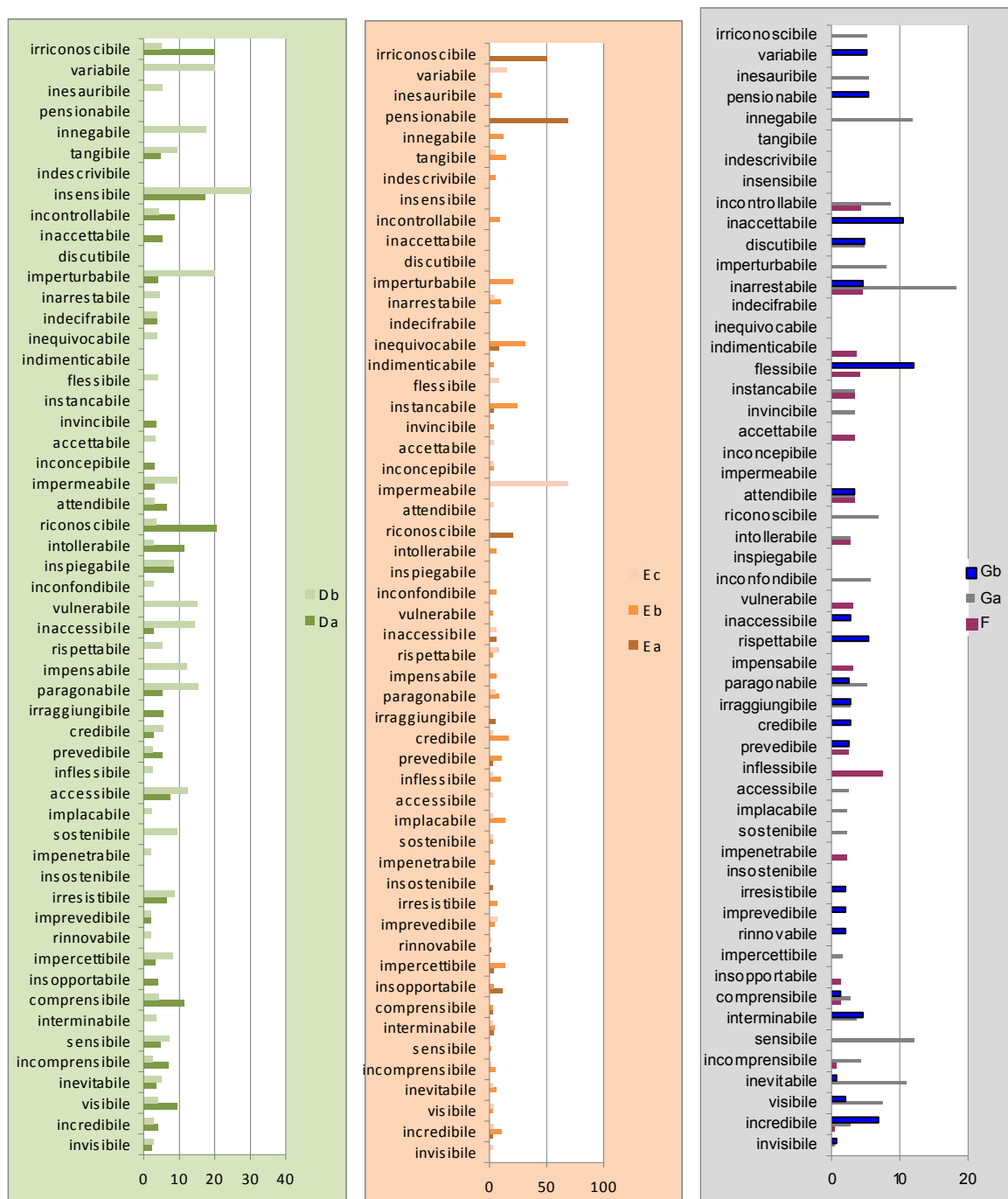
Tabulka č. 7: Procentní zastoupení podle jednotlivých podkategorií a souhrnné výsledky pro celé kategorie.

Graficky zastoupení českých překladových řešení ilustrují následující sloupkové grafy (jednotlivé grafy představují varianty českých ekvivalentů pro každou základní kategorii zvlášť)³⁴:

Grafy č 6, 7 a 8. Zastoupení kategorií Aa, Ab, Ba, Bb, Ca a Cb u jednotlivých italských adjektiv.

³⁴ U každého grafu je však potřeba povšimnout si měřítka.

Grafy č. 9, 10 a 11: Zastoupení kategorií Da, Db, Ea, Eb, Ec, F, Ga a Gb u jednotlivých italských adjektiv.

Na první pohled je z předchozí tabulky a zejména pak z jednotlivých grafů patrné, že nejčastější české ekvivalenty italských adjektiv náleží do skupiny A a B, nejméně častá jsou pak frazeologická řešení překladu (typ F) a ostatní možná, dále nesnadno klasifikovatelná řešení (typ G).

5.2. České ekvivalenty italských adjektiv se sufixem *-bile*

V následující kapitole se pokusíme shrnout data získaná z předchozí analýzy vzorku paralelního jazykového korpusu a vyhodnotíme obecné tendence při překladu italských adjektiv se sufixem *-bile* do češtiny.

5.5.1. Významné zastoupení českých ekvivalentů v podobě adjektiva

Kategorie A, tedy české ekvivalenty, které v sobě primárně obsahují význam *to, co lze/nelze* představuje nejpočetnější skupinu, tvoří v průměru 43,03 % všech překladů a téměř ve všech případech (42,20 %) se jedná o adjektiva se sufixem *-telný*. Tím se nám potvrdila základní hypotéza stanovená v úvodu práce, jejímž cílem bylo prokázat, že česká adjektiva se sufixem *-telný* budou nejčastější variantou překladu italských adjektiv se sufixem *-bile*. Nicméně nutno podotknout, že ani takto vysoké procentní zastoupení nedosáhlo nadpoloviční většiny všech možných případů.

Největšího podílu skupina A dosahuje u adjektiv *indescrivibile* (90,48 %), *indimenticabile* (88,89 %), *rinnovabile* (83,33 %) a *insostenibile* (82,82 %), a to zcela výhradně v podkategorii Aa, tedy v klasických případech s významem možnosti *to, co lze/nelze* a zároveň obsahující sufix *-telný*.

Pojďme se detailněji zaměřit na jednotlivé významné zástupce této podkategorie. Adjektivum *indescrivibile* s celkovým počtem 21 analyzovatelných výskytů v paralelním korpusu je celkem v 19 případech přeloženo českým ekvivalentem *nepopsatelný*, a to ve spojení s nejrůznějšími substantivy (*emozione, bellezza, vortice di polvere, donna, dolcezza, disordine, caos,...*)³⁵, např.:

*Quel viaggio pieno di ostacoli, di occulti pericoli, di solitudine desiderata e di **indescrivibile** bellezza è come il viaggio della mia stessa vita.*

*Ta cesta plná překážek, skrytých nebezpečí, vytoužené samoty a **nepopsatelné** krásy je jako pouť mého života.*

1x jako *nevýslovný* (skupina Ba):

³⁵ Dané adjektivum budeme uvádět v singuláru maskulina, třebaže příslušné substantivum má formu feminina, resp. plurálu.

*Emanava un fetore orrendo, non il vomitevole odore di putrido dei prati di Morgul, bensì un immondo lezzo, come se **indescrivibili** cumuli di sordido lerciume fossero ammassati all'interno nell'oscurità.*

*Vycházel odtud zápach; ne chorobná vůně rozkladu jako na morgulských lukách, ale nečistý puch, jako by se ve tmě uvnitř hromadila a skladovala **nevýslovná** špína.*

a 1x prostřednictvím adverbia *neuvěřitelně*, které umocňuje význam adjektiva *špinavé*:

*Indossava un paio di pantaloni estivi e una maglietta sbottonata, dalle maniche corte: tutto in uno stato di sporcizia **indescrivibile**.*

*Měl na sobě lehké letní kalhoty a tričko s krátkými rukávy u krku rozepjaté: všechno **neuvěřitelně špinavé**.*

Také u adjektiva *indimenticabile* se charakter překladových řešení vyznačuje velice nízkou diverzitou: ve 24 případech z celkových 27 řešení je jeho protějškem české *nezapomenutelný* (*incontro, momento, impressioni, ricordo, bacio, cerimonia, quel vecchio,...*), např:

*Lo spavento lo colpì allo stomaco come l'**indimenticabile** calcio del pirata.*

*Diegovi se hrůzou stáhl žaludek jako při **nezapomenutelném** pirátově kopanci.*

1x jako věčný:

*E anche Rosa mi tornò alla memoria come un **indimenticabile** dolore.*

*A také mi přišla na mysl Rosa, má **věčná** bolest.*

1x jako adverbium *nezapomenutelně*:

*La stagione si era aperta con una compagnia francese di opera la cui novità era un'arpa nell'orchestra e la cui gloria **indimenticabile** era la voce immacolata e il talento drammatico di un soprano turco...*

*Sezonu zahájil jeden francouzský operní ansámbl, který oslnil nezvyklým užitím harfy v orchestru, především se však **nezapomenutelně** vepsal do myslí diváků hlasem bez poskvrnky a dramatickým nadáním turecké sopranistky,...*

a také zde objevíme jedno syntaktické řešení v podobě frazeologismu:

*Lo spettacolo cui assistette il mondo intero fu **indimenticabile**.*

*Pohled, jaký se světu naskytl, **nezapomene nikdo do smrti**.*

Adjektivum *rinnovabile* se v drtivé většině nalezených příkladů vyskytuje ve formě adjektiva *obnovitelný*, a to ve spojení se substantivy *zdroje*, *energie*, popř. kombinace *zdroje energie*, např.:

*Un altro aspetto è la difficoltà dei governi e degli imprenditori privati nel creare dei grandi progetti di **energia rinnovabile** in Europa.*

*Dalším aspektem jsou nesnáze, se kterými se v Evropě potýkají vlády a soukromí investoři při budování velkých projektů **obnovitelných zdrojů energie**.*

a 2x též v podobě adjektiva *udržitelný*, např.:

*...il resto sarebbe dovuto a varie “accortezze”, come gli investimenti nei progetti delle energie **rinnovabili** degli altri paesi...*

*Zbytek tvoří „vychytralé“ investice do projektů trvale **udržitelné** energie v jiných zemích...*

Celkem tak kategorie A představuje 83,33 % českých ekvivalentů. Za zmínku stojí i 4 české ekvivalenty kategorie B: *solární*, *ekologický*, *čistý* a *čistější*, opět zcela výhradně ve spojení se substantivem *zdroj* či *energie*.

U adjektiva *insostenibile* již nalezneme o trochu významnější podíl syntaktických řešení (8,89 %). Třikrát se tu objevuje varianta Cb, tedy syntaktická řešení, kdy nedochází ke změně syntaktických rolí a význam, že *něco lze/nelze*, zůstává zachován. Ve dvou případech bylo použito pomocného slovesa *dát se*, pro ilustraci:

*Sì, questa è l' interpretazione generalmente accolta, che tuttavia è **insostenibile**:*

*Ano, to je obecně přijatý výklad, **který se však nedá obhájit**:*

A jednou pomocí *lze / nelze*:

*...nella coda ferma in una posa così innaturale da parere **insostenibile**: ...*

*...nehýbného ocasu v poloze tak nepřírozené, až se zdálo, že jej v ní **udržeti nelze**: ...*

Vyskytuje se zde též jeden zástupce syntaktického řešení, kdy ke změně syntaktických rolí dochází, a význam, že *něco lze/nelze*, je zachován (Ca):

*Ma era passata poco più di un'ora (dovevano essere circa le nove e mezza) quando le sopravvenne una sorta di malessere **insostenibile**.*

*Uběhlo však něco málo přes hodinu (mohlo být tak půl desáté) a popadl ji veliký neklid, **který nedokázala potlačit**.*

dvě řešení skupiny Ba jako *nezvyklý* (*stanchezza*) a *silnější a silnější* (*puzza*) a také pěkný případ analytické alternativy adjektiva:

*In piedi innanzi a Frodo pareva adesso immensamente alta, e il fascino della sua bellezza era **insostenibile**.*

*Stála před Frodem a zdála se vyrůstat do nekonečné výše a krásná byla až **k nesnesení**, strašlivá, zbožňováníhodná.*

Ostatní ekvivalenty adjektiva *insostenibile* (37 ze 46, tj. již dříve zmiňovaných 82,22 %) reprezentují skupinu A, konkrétně Aa (se sufixem *-telný*). Zcela evidentně dominují česká adjektiva *neudržitelný* (*situazione, splendore, boom, termini della pace, livelli,...*) ve 22 případech a *nesnesitelný* (*tensione, sofferenze, nostalgia, leggerezza dell'essere, vita,...*) v 9 případech. Dále se pak objevují varianty *nepřijatelný* (*indebitamento*), *prokazatelný* (*offesa*), *neaplikovatelný* (*leggi*), *neodolatený* (*battito dei tamburi*), *nesnesitelný* (*sofferenze*) a *není...udržitelný*.

Na rozdíl od výše uvedených případů překlad pomocí adjektiv náležejících ke kategorii A zcela postrádají adjektiva *sensibile, inflessibile, rispettabile, attendibile, impermeabile, instancabile, flessibile, discutibile, insensibile, pensionabile* a *variabile*.

Jelikož je tato skupina nejpočetnější, nalezneme zde také pravděpodobně adjektivum s největším počtem konkrétního překladového řešení. Je jím podle očekávání nejfrekventovanější adjektivum v analyzovaném vzorku vůbec – *invisibile* – přeložené celkem 190x jako *neviditelný*, 1x obměnou *stěží viditelný*, 1x jako *nepostřehnutelný* a 1x variantou *stěží postřehnutelný*.

Česká adjektiva, která v sobě obsahují význam *to, co lze/nelze* avšak s odlišným sufixem než *-telný*, jsou variantou překladu pouze v 0,83 % případů. Významnější podíl (22,22 % s celkem 10 výskyty) nalezneme pouze u adjektiva *impenetrabile*: 7x jako *neprostupný*, 1x ve variantě *neprůchodný* a též 1x jako *nedobytný*.

Podobně zanedbatelnou kategorií jsou i česká adjektiva se sufixem *-telný*, která však význam *to, co lze/nelze* neobsahují (kategorie Bb – pouhých 0,63 %). Vyskytují se pouze u 8 adjektiv, přičemž relativně největšího poměru k ostatním překladovým řešením dosahují u adjektiva *impercettibile* (13,11 %): 4x jako *neznatelný* a 4x jako *sotva znatelný*.

To však nic nemění na skutečnosti, že kategorie B byla vyhodnocena jako druhé nejčastější řešení českého překladu (zásluhou podkategorie Ba). Jsou zde zahrnuta adjektiva, která si význam *to, co lze/nelze* uchovávají pouze částečně, nebo která jej neobsahují vůbec a jak již bylo zmíněno, jedná se o velice různorodou skupinu, v průměru je zastoupena 24,91 % (24,28 % Ba a 0,63 % Bb). Největšího podílu dosahuje skupina Ba u adjektiva *discutibile* (90,48 %), *rispettabile* (76,32 %), *interminabile* (75,58 %), *inflessibile* (75,00 %), *sensibile* (72,29 %), *implacabile* (72,09 %), *flessibile* (72 %) a *attendibile* (70,97 %). Překlad s největším zastoupením jednoho konkrétního českého adjektiva v této kategorii nalezneme u výrazu *interminabile*: celkem v 55 případech z celkových 87 byl přeložen jako *nekonečný* (*ore, discorsi, sfilata, solitudini, rosari notturni, preghiere, burocrazia,...*), dalšími variantami jsou 2x *dlouhý* (*negoiazioni, ricerca*) 1x zajímavá varianta *míle dlouhý*:

*Avanzava con terribile lentezza; il sentiero pareva **interminabile**.*

*Byl příliš pomalý. Stezka se zdála **míle dlouhá**.*

či jako *sáhodlouhý, neustálý (attese), pomalý (sorso), nezměrný (saloni), širý (leghe), dlouho živořící (negoiazioni), vyčerpávající (discussioni)*.

Naopak tuto kategorii zcela postrádají adjektiva *riconoscibile*, které preferuje syntaktická řešení, a dále pak *incontrollabile* a *indescrivibile*, která dávají přednost adjektivům se sufixem *-elný*.

Velmi pestré varianty českého překladu nalezneme konkrétně u adjektiv *sensibile*, *discutibile*, *credibile*, popř. *inflessibile* a vzhledem k výrazně nižšímu (17,34 %) poměru, než je průměrné zastoupení této skupiny, i u adjektiva *incredibile*. Jak již bylo zmíněno dříve, konkrétní podoba adjektiva záleží na daném kontextu. Častým případem jsou též kolokace (viz podkapitola 4.3.).

Za demonstrativní případ diverzity českých ekvivalentů kategorie Ba u konkrétního italského adjektiva si zvolíme výraz *sensibile*. Do kategorie B z celkem 87 výskytů náleží 60 (72,29 %) řešení, přičemž variantami jsou: 38x *citlivý* (ve spojení s různorodými substantivy: *zone, aree, antenne, poetessa, animo, orecchie, signore, dona, dispositivo, questione,...*), 3x *náchylný* (*notabili,...*), 2x *osobní* (*dati*), 2x *jemný* (*orecchie,...*), rovněž 2x *vnímavý* (*animo,...*), 1x *značný* (*miglioramenti salariali*), *pomalý* (*panino all'aringa*),

křehký (bambina), háklivý (notabili), senzitivní (signora), nedůtklivý (imputati), cítící (io),...

popř. zajímavý překlad pomocí adjektiva *rozervaný*:

*Si definisce un artista romantico, **sensibile**, padrone di sé, un torero che cerca il suo posto nell'arena, che utilizza la parola brutale e il gesto violento...*

*Máme před sebou portrét romantického, **rozervaného** umělce, toreadora, který si hledá své místo v aréně a cestu vpřed si klesí drsnými slovy a agresivními gesty...*

Třikrát zde nalezneme v podobě *citelný* zástupce kategorie Bb (*progressi, arretramento, vuoti creati dal contagio*). Je zcela evidentní, že se navzdory sufixu *-telný* jedná o zástupce skupiny B, bez jakékoli přítomnosti významnu *to, co lze/nelze*, podobně jako např. u adjektiva *impercettibile* a českého výrazu *znatelný*.

Zajímavá překladová řešení nabízí též adjektivum *credibile*. Celkem zde kategorie B zastupuje 22 případů ze 39 (61,11 %): 7x se objevuje překlad pomocí českého výrazu *věrohodný* (*storia, quadro per la soluzione, alternativa, strategia, politica, candidatura,...*), 5x jako *důvěryhodný* (*modo, alternativa, progetto,...*) a dále pak po jednom výskytu ve formě *vážný* (*candidato*), *reálný* (*ascesa a grande protagonista*), *kredibilnější* (*Grecia*), *přesvědčivý* (*programma*), *hodnověrný* (*Berlino*), *nehodnověrný* (*formazione politica*), *spolehlivý* (*eserciti*), *povedený* (*cosa*), *nevěrohodný* (*messaggio*) a dvěma adjektivy zároveň *seriózní a průkazný* (*profezie astrologiche*),.

Jak je z přechozích příkladů zřejmé, skupina českých překladových řešení B je velmi početná a jsou v ní zastoupena značně různorodá adjektiva, často pouze s jedním zástupcem konkrétního překladu. Je patrné, že jejich konkrétní podoba a charakter jsou podstatně ovlivněny konkrétním kontextem a příslušnými řídícími substantivy.

5.5.2. Významné zastoupení českých ekvivalentů v podobě syntaktických řešení

Velmi početnou skupinu českých ekvivalentů tvoří též kategorie C a D, tedy klasická syntaktická řešení českých protějšků analyzovaných italských adjektiv.

Skupina C – syntaktická řešení, kde je význam *to, co lze/nelze* obsažen – tvoří v průměru 7,39 % (188 z 2545) všech překladových řešení, přičemž častěji je zastoupen typ Cb (146x = 5,74 %) než typ Ca (42x = 1,65 %), které se od sebe odlišují změnou či zachováním syntaktických rolí.

U typu Cb jsou syntaktické role i význam, že *něco lze/nelze* zachovány. Největšího zastoupení tato podkategorie dosahuje u adjektiv *ricoscibile* (37,93 %), *innegabile* (29,41 %) a *visibile* (26,03 %). Základem bývají slovesa typu *dát se + sloveso v infinitivu*, nebo *být + sloveso v infinitivu*.

U adjektiva *ricoscibile* s celkovými 33 výskyty v paralelním korpusu představuje podkategorii Cb celkem 11 případů českých ekvivalentů, např.:

*Incontro a K. adesso venne una guardia, **ricoscibile** principalmente per una sciabola, il cui fodero, perlomeno stando al colore, era di alluminio.*

*Proti K. přicházel teď nějaký hlídač, **dalo se to poznat** zejména podle šavle, která měla, aspoň podle barvy soudě, hliníkovou pochvu.*

nebo:

*Le voci erano metalliche e molto fiovoli, ma **ricoscibili**.*

*Hlasy zněly tlumeně a kovově, **rozumět jim však bylo**.*

Celkem v 19 případech je adjektivum *ricoscibile* v české verzi vyjádřeno pomocí syntaktického řešení skupin C a D (1x Ca, 6x Da a 1x Db). Zajímavá je skutečnost, že k tomu došlo na úkor řešení prostřednictvím adjektiva – nalezneme zde pouze 2 zástupce kategorie A jako *srovnatelný (orrore)* a *rozpoznatelný (corso)*, zatímco adjektiva, která si význam *to, co lze/nelze* uchovávají pouze částečně, nebo která jej neobsahují vůbec, tu nejsou obsažena ani jedním příkladem.

Adjektivum *innegabile* nemá v paralelním korpusu mnoho výskytů, objevuje se pouze 21x, avšak co do relativního zastoupení skupiny Cb patří v rámci zkoumaných adjektiv na druhou pozici. Nalezneme zde zcela typická řešení, jako např.:

*È **innegabile** infatti che egli sia un poco ingenuo e di conseguenza un poco presuntuoso.*

*Nelze **totiž popřít**, že je ducha trochu prostého, a proto trochu domýšlivý.*

Další řešení u tohoto adjektiva jsou poměrně rovnoměrně rozložena mezi ostatní podkategorie.

Třebaže relativní zastoupení skupiny Cb u adjektiva *visibile* bylo vyhodnoceno jako třetí nejvyšší, v absolutních hodnotách s 38 výskyty se jedná o nejvýraznějšího zástupce této podkategorie vůbec. Varianty překladů jsou značně pestré, avšak lze zde vysledovat dominantní tendenci českého překladu pomocí *byl(o) vidět*, pro ilustraci:

*Il padre **non era visibile**, ma dal gesto della donna si capiva che stava sulla porta della villa e la seguiva con lo sguardo.*

*Otce **nebylo vidět**, ale z gesta ženy vyplývalo, že stojí ve dveřích vily a dívá se za ní.*

Ostatní případy výskytu adjektiva *visibile*, které je podle frekvenčního seznamu v paralelním korpusu třetí nejčastější, jsou také relativně rovnoměrně rozloženy v rámci 12 podkategorií. Celým výčtem se zde zabývat nebudeme, pouze poukážeme na zajímavou skutečnost, a tou je přibližně stejné procentní zastoupení skupiny C (syntaktická řešení, kde je význam *to, co lze/nelze* obsažen) a skupiny A (zde pouze Aa – adjektiva se sufixem *-telný*, kde je obsažena možnost, že *něco lze/nelze*) 28,77 %, resp. 30,14 %. Skupina A je zde značně podprůměrná (vzhledem k průměru 42,20 %) a skupina C naopak nadprůměrná (vzhledem k průměrným 7,39 %). Jelikož obě dvě kategorie obsahují možnost, že *něco lze/nelze*, lze se domnívat, že adjektivum *visibile* výrazně upřednostňuje syntaktická řešení překladu na úkor řešení pomocí adjektiva.

Na tomto místě je zajímavé srovnání s antonymem adjektiva *visibile* – *invisibile*, které je v česko-italském paralelním korpusu absolutně nejfrekventovanějším adjektivem se sufixem *-telný*. *Invisibile* téměř ve čtyřech pětinach případů (78,95 %) preferuje adjektiva se sufixem *-telný* a pouhých 6,07 % připadá na syntaktická řešení skupiny C.

Syntaktická řešení, kdy dochází ke změně syntaktických rolí a význam, že *něco lze/nelze*, je zachován (Ca), netvoří příliš významnou kategorii českých překladových řešení (pouhých 1,65 %). Významnějšího zastoupení dosahuje pouze u adjektiva *irraggiungibile* (13,89 %), *irresistibile* (6,52 %) a *inconcepibile* (6,45 %), např. typický zástupce u adjektiva *irraggiungibile*:

*...grazie ai salari più bassi, alla maggiore produttività e alla migliore qualità domina le esportazioni europee, giocando a un **livello irraggiungibile** per le economie più piccole.*

*S nižšími platy, lepší produktivitou a vyšší kvalitou výrobků dominuje evropskému vývozu a vytváří tak závislosti, **kte**ré nejsou méně silné ekonomiky schopné vyrovnávat.*

O trochu významnějších hodnot než předchozí skupina dosahuje dále poměrně nesnadno klasifikovatelná kategorie syntaktických řešení D, kde je míra významu možnosti *to, co lze/nelze* pouze částečně zachována, nebo kde ji zcela postrádáme. Na celkovém počtu 2545 veškerých výskytů všech adjektiv se podílí 229 případy, tedy rovnými 9 %. Největšího podílu dosahuje u adjektiv *insensibile* (47,83 %), *irricoscibile* (25 %) a *ricoscibile* (24,14 %). U adjektiva *insensibile* je tato vysoká hodnota způsobena skutečností, že jsou zde nadprůměrně zastoupeny obě podkategorie Da i Db (17,39 %, resp. 30,43 %).

Zastoupení jednotlivých podkategorií skupiny D je v průměru u všech analyzovaných adjektiv poměrně vyrovnané. Skupině Da, tedy řešením, kdy dochází ke změně syntaktických rolí, připadá 4,05 % v rámci celku a skupině Db beze změny syntaktických rolí přísluší 4,95 %. Nicméně i zde je patrná, i když ne nijak výraznou měrou, tendence k upřednostňování zachování syntaktických rolí.

Pro ilustraci této kategorie uveďme příklad již zmíněného adjektiva *sensibile*. Z celkového počtu 23 výskytů připadají 4 případy na skupinu Da, např.:

*Per questo Jacopo era rimasto fermo, **insensibile** alla stessa caduta dei bossoli che gli rotolavano ai piedi, ...*

*Proto Jacopo taky zůstal, jak byl, **nehnuly s ním ani nábojnice**, které se mu kutálely pod nohama, ...*

a 7 na skupinu Db, např.:

*Kohler pareva **insensibile al freddo**.*

*Zdalo se, že **Kohler ten chlad vůbec nevnímá**.*

Poměrně zajímavé je u adjektiva *insensibile* rozložení českých ekvivalentů v rámci jednotlivých podkategorií. Kromě výše zmíněné kategorie D se zde dále vyskytují pouze řešení pomocí adjektiv spadající do typu B (52,17 %).

5.5.3. Významné zastoupení českých ekvivalentů v podobě ostatních řešení

Poslední kategorii českých ekvivalentů tvoří ostatní řešení syntaktická i jiná, která v rámci celku ve srovnání s předchozími kategoriemi příliš významného zastoupení nedosahují.

Jedinou výjimkou je zde kategorie E, tedy ostatní řešení v podobě adverbia, substantiva a analytické varianty adjektiva, která se na celkovém počtu řešení podílí více než jednou desetinou případů.

Podkategorie Ea, složená z analytických variant adjektiva, figuruje pouze u 16 zkoumaných adjektiv, a na celkovém průměru se podílí 2,36 % (60 výskytů z 2545). Tento ne zcela zanedbatelný celkový průměr zajišťují zejména dvě adjektiva s poměrně vysokým procentním zastoupením dané skupiny: *pensionabile* (68,42 %) a *irriconoscibile* (50 %). Pojďme se tedy na tyto zástupce detailněji zaměřit a identifikovat příčiny českých ekvivalentů právě tohoto druhu.

U adjektiva *pensionabile* představuje podkategorie Ea 13 výskytů z celkových 20, přičemž v 7 případech výraz *l' età pensionabile* odpovídá českému ekvivalentu *věk odchodu do důchodu* a ve 4 případech velmi podobné analytické variantě adjektiva *věk pro odchod do důchodu*, např.:

Ieri sera a Madrid, Valencia e Barcellona si sono svolte manifestazioni contro l' innalzamento a 67 anni dell' età pensionabile.

V Madridu, Valencii a Barceloně se včera v noci konala shromáždění proti plánu na zvýšení věku odchodu do důchodu na 67 let.

nebo:

Il piano di austerità prevede due misure guida: l' età pensionabile sarà progressivamente portata fino a 67 anni...

Úsporná plán se opírá o dvě klíčová opatření: věk pro odchod do důchodu bude postupně posouván až na 67 let...

Jedenkrát nalezneme místo českého výrazu *důchod* termín *penze*:

*Il piano dei tagli alla spesa pubblica, mirante a rilanciare le privatizzazioni - e che prevede, come è noto , anche il congelamento dei salari e l' innalzamento **dell' età pensionabile**...*

*Plán na snížení veřejných výdajů a obnovení privatizací, který zahrnuje jmenovitě zmrazování platů státních zaměstnanců a jejich pozdější **odchod do penze**...*

a 1x došlo ke zvolení poněkud komplikovaného opisu:

*"L' esecutivo chiede un' aumento **dell' età pensionabile** per evitare il collasso del sistema attuale", spiega Le Figaro.*

*„Evropská exekutiva doporučuje ,zvýšit **věk, v němž občané přestávají pracovat a začínají pobírat penzi**,‘ aby tak nedošlo ke zhroucení stávajícího systému,“ píše Le Figaro.*

Volba ekvivalentu v podobě složeného adjektiva je častější variantou českého překladu oproti klasickému adjektivu *důchodový* (5 případů z 20). Adjektivum *pensionabile* jsme v podkapitole 4.2. zařadili do zvláštní kategorie adjektiv, která nemají příslušnou bázi v podobě slovesa, ale v podobě substantiva, a stejně je tomu tak i v češtině. Lze se proto domnívat, že preferování analytické varianty adjektiva má s touto skutečností jistou spojitost, avšak připouštíme i variantu, že v tomto případě složený typ adjektiva v daném kontextu pouze mnohem lépe zní.

Adjektivum *irricoscibile* je ve skupině Ea zastoupeno polovinou svých výskytů, tj. v 10 případech a zcela výlučně v podobě ekvivalentu *k nepoznání*, příp. variantou *nebyl k poznání*, např.:

*Via Sant'Agostino era **irricoscibile**: centinaia, migliaia di lampadine colorate pendevano da decine di archi,...*

*Via Sant'Agostino byla **k nepoznání**: stovky, tisíce barevných žárovek visely z desítek slavostrán,...*

*E in quella udì la propria voce, stridula, **irricoscibile** nel suo eccitamento infantile, gridare nel coro:*

*A tu zaslechla vlastní ječivý hlas, v jejím infantilním vzrušení **nebyl k poznání**, jak křičí s ostatními:*

V těchto i ve většině ostatních případů, které korpus vygeneroval, by český ekvivalent např. v podobě adjektiva *nepoznatelný* či *nerozpoznatelný* apod. byl naprosto nemyslitelný, analytická varianta adjektiva je u výrazu *irricoscibile* jednoznačně lepší volbou. Nicméně i zde nalezneme pár výjimek, např.:

*Quando la sequenza era scritta senza staccare i numeri, era virtualmente **irriconoscibile**.*

*Když se tato posloupnost napsala bez oddělovacích pomlček nebo mezer mezi jednotlivými čísly, byla prakticky **nerozpoznatelná**.*

nebo:

*Di tanto in tanto i più facinorosi gettavano contro i loro avversari oggetti **irriconoscibili**...*

*Tu a tam házely obzvlášť horké hlavy po svých protivnících různé **nerozpoznatelné** předměty...*

O několik výskytů českých ekvivalentů více bylo zaznamenáno u překladových řešení v podobě substantiva (2,83 %, 72 výskytů) spadajících do kategorie Ec. Zde zcela evidentně vedoucí pozici zastává adjektivum *impermeabile* (68,75 %), s obrovským odstupem následované adjektivy *variabile* (15 %) a *flessibile* (8 %).

Italský výraz *impermeabile* má ve 22 případech z celkových 32 výskytů český ekvivalent v podobě substantiva. Nutno však podotknout, že pouze jednou byl v italském textu tento výraz adjektivem (*mantello impermeabile* přeloženo jako *pršáček*), v ostatních případech se i v italské verzi jednalo o substantivum, např.:

*Indossava **un impermeabile** da campo e portava a tracolla un fucile mitragliatore.*

*Na sobě měl polní **nepromokavý plášť** a přes rameno samopal.*

Nalezneme zde také 5x český ekvivalent ve formě adjektiva (*nepropustný*, *nepřístupný* a 3x *nepromokavý*) a rovněž 5 syntaktických řešení.

U výrazu *variabile* už nalezneme pouze 3 zástupce v podobě substantiva, jako *proměnlivé faktory* a *proměnlivá veličina* se jako substantivum objevují již v italské verzi, např.:

*L'Europa vuole tenere sotto controllo il deficit e il debito (il che è sicuramente una cosa positiva), ma con un'equazione nella quale la crescita non è una **variabile**,...*

*Evropa chce kontrolovat schodek i dluh (což je pozitivní), ovšem s tím, že růst nebude v rovnici **proměnnou veličinou**,...*

Pouze v případě *proměnlivosti říčního dna* a ekvivalentu *fondali variabili del fiume* se jedná o český ekvivalent italského adjektiva ve formě substantiva.

Poslední, a v rámci skupiny E nejvýraznější varianta českých ekvivalentů, byla vymezena jako řešení v podobě adverbia odvozeného od příslušného adjektiva (Eb). Zde najdeme zástupce u 35 ze sledovaných adjektiv a na rozdíl od podkategorie Ea i poměrně rovnoměrné rozložení mezi jejími jednotlivými zástupci. Nejvýznamnějších hodnot dosahují adjektiva *inequivocabile* (30,77 %), *instancabile* (24,14 %) a *imperturbabile* (20 %).

Adjektivum *instancabile* se do vysoké míry vyznačuje jednoznačnou variantou českého překladu, neboť má v 6 případech nalezených v korpusu český ekvivalent *neúnavně*, např.:

*Guardava **instancabile** dal finestrino...*

Neúnavně se díval z okna...

a jedenkrát se objevuje varianta *dosyta*.

Naproti tomu v případě adjektiva *imperturbabile* nalezneme pestrou škálu českých ekvivalentů ve formě adverbíí, přičemž každé pouze s jedním výskytem: *neochvějně*, *poklidně*, *netečně*, *nepohnutě* a *pokojně*.

Stejně tak je tomu i u adjektiva *inequivocabile*. Zde jsou variantami: *nepokrytě*, *neklamně*, *zřetelně*, *nezvratně* a složené výrazy *velice jasně*, *naprosto jednoznačně*, *beze vší pochybnosti* či *nad všechny pochyby*.

Nejméně početnou kategorii českých ekvivalentů představuje námi vymezená skupina syntaktických řešení pomocí frazeologismu (F) a skupina ostatních dále nesnadno klasifikovatelných řešení (G). Nutno připomenout, že u skupiny F jsme toto nepříliš vysoké zastoupení v rámci celku (0,75 %) předpokládali, ale přišla nám natolik zajímavá, že jsme jí ponechali samostatné označení (dodává české verzi výrazně expresivní charakter, z čehož vyplývají velice zajímavá překladová řešení – viz 4.3.). Frazeologismus se jako překlad italského adjektiva v české verzi vyskytuje u méně než jedné třetiny adjektiv, a kromě jedné výjimky, kterou je adjektivum *inflessibile* se 3 výskyty tohoto překladového řešení, se u ostatních objevuje vždy pouze v jednom jediném případě.

Skupina G, která postrádá překlad italského adjektiva v české verzi i význam možnosti, že *něco lze/nelze*, je s celkovým počtem 4,75 % případů českých řešení druhou nejméně zastoupenou kategorií. Přibližně ve dvou třetinách těchto případů je překlad italského adjektiva stále ještě částečně obsažen právě v syntaktickém řešení, ale nutno podotknout, že téměř zanedbatelnou měrou.

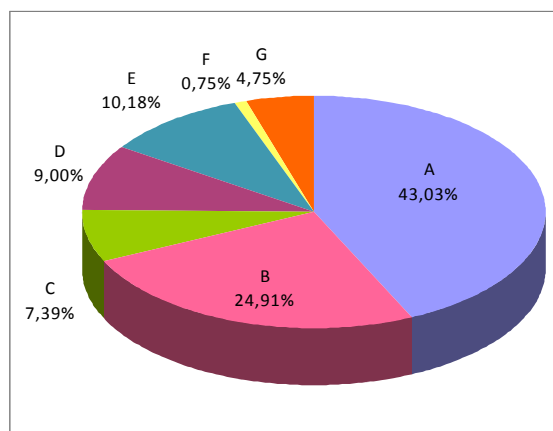
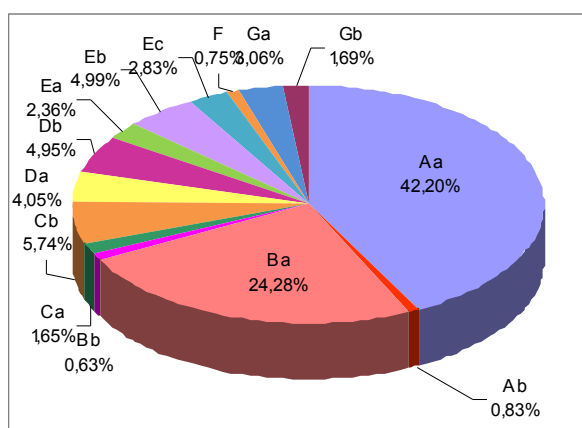
Absolutní i relativní hodnoty zastoupení českých překladových řešení italských adjektiv se sufixem *-bile* je podle jednotlivých kategorií přehledně znázorněno v následujících tabulkách a grafech:

Kategorie	celkem	Aa	Ab	Ba	Bb	Ca	Cb	Da	Db	Ea	Eb	Ec	F	Ga	Gb
Souhrn podle kategorií	2649	1074	21	618	16	42	146	103	126	60	127	72	19	78	43
Souhrn podle hlavních kategorií	2545	A		B		C		D		E			F	G	
		1095		634		188		229		259			19	121	

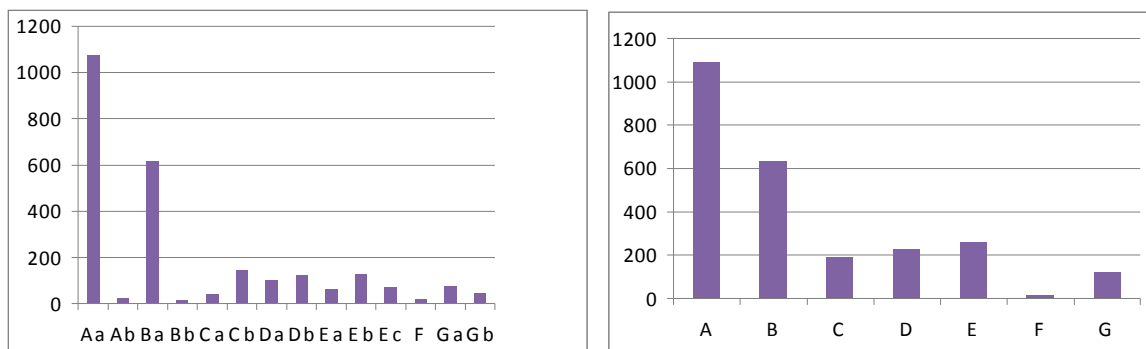
Tabulka č. 8: Průměrné zastoupení českých překladových řešení podle jednotlivých kategorií v absolutních hodnotách.

Kategorie	celkem	Aa	Ab	Ba	Bb	Ca	Cb	Da	Db	Ea	Eb	Ec	F	Ga	Gb
Souhrn podle kategorií	100,00	42,20	0,83	24,28	0,63	1,65	5,74	4,05	4,95	2,36	4,99	2,83	0,75	3,06	1,69
Souhrn podle hlavních kategorií	100,00	A		B		C		D		E			F	G	
		43,03		24,91		7,39		9,00		10,18			0,75	4,75	

Tabulka č. 9: Průměrné procentní zastoupení českých překladových řešení podle jednotlivých kategorií.

Grafy č. 12 a 13: Průměrné procentní zastoupení českých překladových řešení podle jednotlivých kategorií.

Grafy č. 14 a 15: Průměrné absolutní zastoupení českých překladových řešení podle jednotlivých kategorií.

Nejrozmanitější typologii českých ekvivalentů i jejich nejrovnoměrnější rozložení v česko-italském paralelním korpusu v námi výše zvolených kategoriích mají italská adjektiva *visibile*, *incredibile*, *inevitabile* a *comprensibile*, všechna nalezneme zastoupena ve 12 podkategoriích. Adjektivum *visibile* má též v jednotlivých kategoriích nejrovnoměrnější procentní zastoupení. Z celkových 148 výskytů 30,14 % připadá na skupinu A, 10,96 % na kategorii B (všimněme si podprůměrného zastoupení těchto dvou skupin vzhledem k celkovému průměru všech adjektiv, kde tvoří 43,03 %, resp. 24,91 %), 28,77 % na kategorii C (významný podíl ve srovnání s celkovým průměrem 7,39 %), 13,70 % na D, 6,85 % na E a 9,58 % na G. Frazeologismus se zde neobjevuje žádný.

5.3. České ekvivalenty v podobě adjektiva, syntaktického řešení a jiného řešení

V závěrečné části této kapitoly ponecháme stranou jednotlivé kategorie českých ekvivalentů a zaměříme pozornost na tři základní typy překladu, tj. na ekvivalenty v podobě adjektiva, prostřednictvím syntaktického či jiného řešení a poukážeme na jisté obecné tendence.

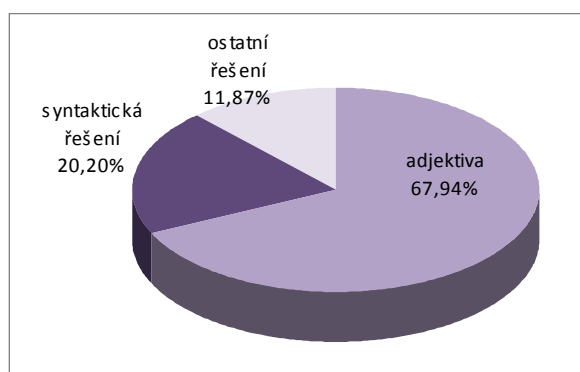
Jak je na základě následující tabulky a grafu zcela evidentní, dominantními českými ekvivalenty italských adjektiv se sufixem *-bile* jsou česká řešení rovněž v podobě adjektiva, a to ve více než dvou třetinách (67,94 %) všech analyzovaných případů. Tento typ se vyskytuje u všech adjektiv v našem vzorku, i když v relativním zastoupení jsou poměrně značné rozdíly. Obecně však tato skupina dosahuje velice vysokých hodnot, není výjimkou zastoupení v 70, 80 i 90 % případů.

Přibližně jedna pětina českých ekvivalentů spadá do kategorie syntaktických řešení. Jedná se o nezanedbatelnou skupinu se značně pestrými škálami variací, přičemž častější je varianta, kdy ve větě nedochází ke změně syntaktických rolí. Procentní zastoupení je značně různorodé, u adjektiva *ricognoscibile* přesahuje 70 % všech výskytů a na druhou stranu u adjektiv *indescrivibile* a *pensionabile* jej zcela postrádáme.

Ostatní možná řešení jsou až na výjimky (adjektiva *impermeabile*, *irricognoscibile* a *inequivocabile*) pouze okrajovým typem českých ekvivalentů.

	Kategorie	Počet podle kategorií	Počet celkem	Počet celkem (v %)
adjektiva	A + B	1095+634	1729	67,94
syntaktická řešení	C + D + F + Ga	188+229+19+78	514	20,20
ostatní řešení	E + Gb	259+43	302	11,87
			2545	100

Tabulka č. 10: Průměrné absolutní i relativní zastoupení českých překladových řešení v podobě adjektiv, syntaktických řešení a ostatních řešení.

Graf č. 16: Průměrné relativní zastoupení českých překladových řešení v podobě adjektiv, syntaktických řešení a ostatních řešení.

Na začátku druhé kapitoly jsme italská adjektiva se sufixem *-bile* popsali pomocí parafráze *to, co lze/nelze + participium*, jejíž nepatrnou obměnou *to, co lze/nelze + sloveso v infinitivu* by měla být definována též česká adjektiva se sufixem *-telný*. Pojďme se ještě v krátkosti zaměřit právě na tento charakter českých překladových řešení. Neomezíme se pouze na adjektiva, kde byl tento typ již dříve detailněji popsán, ale budeme je uvažovat dohromady s řešeními syntaktickými.

Z následující tabulky vyplývá zjištění, že uchování tohoto významu „možnosti“ u českých překladových řešení nelze snadno zobecnit, můžeme pouze konstatovat, že zůstává zachován u přibližně poloviny českých ekvivalentů (49,08 %). Nalezneme jak

zástupce, u nichž dosahuje velmi vysokých hodnot (91,11 % u *insostenibile*, 90,46 % u *indescrivibile*, 88,89 % u *indimenticabile*), tak případy hluboce podprůměrné (v 10 případech nižší než 10 %) a u 5 adjektiv tato charakteristika mizí úplně (*flessibile*, *discutibile*, *insensibile*, *pensionabile* a *variabile*), což v tomto ohledu poukazuje na značnou asymetrii mezi českou a italskou verzí.

	adjektivum	frekv.	adjektiva	syntakticky	ostatní	„možnost“
1	invisible	253	85,02	11,74	3,24	85,02
2	incredibile	183	64,16	12,14	23,70	48,55
3	visibile	148	41,10	50,00	8,90	58,90
4	inevitabile	128	59,32	31,36	9,32	60,17
5	incomprensibile	117	75,00	17,86	7,14	72,32
6	sensibile	87	72,29	26,51	1,20	2,41
7	interminabile	87	77,91	6,98	15,12	2,33
8	comprensibile	76	63,38	29,58	7,04	59,15
9	insopportabile	73	73,97	10,96	15,07	67,12
10	impercettibile	61	68,85	14,75	16,39	44,26
11	rinnovabile	54	91,67	2,08	6,25	83,33
12	imprevedibile	49	74,47	12,77	12,77	53,19
13	irresistibile	47	65,22	26,09	8,70	54,35
14	insostenibile	46	88,89	8,89	2,22	91,11
15	impenetrabile	45	84,44	11,11	4,44	75,56
16	sostenibile	44	78,57	16,67	4,76	66,67
17	implacabile	44	79,07	4,65	16,28	6,98
18	accessibile	41	65,00	32,50	2,50	20,00
19	inflessibile	41	77,50	10,00	12,50	2,50
20	prevedibile	40	48,72	35,90	15,38	51,28
21	credibile	39	69,44	8,33	22,22	8,33
22	irraggiungibile	39	66,67	25,00	8,33	75,00
23	paragonabile	39	43,59	41,03	15,38	48,72
24	impensabile	38	63,64	30,30	6,06	72,73
25	rispettabile	38	76,32	7,89	15,79	2,63
26	inaccessibile	38	65,71	20,00	14,29	8,57
27	vulnerabile	36	78,79	18,18	3,03	48,48
28	inconfondibile	35	71,43	22,86	5,71	74,29
29	inspiegabile	35	71,43	28,57		80,00
30	intollerabile	35	65,71	28,57	5,71	62,86
31	ricognoscibile	33	6,90	72,41	20,69	48,28
32	attendibile	33	70,97	22,58	6,46	6,45
33	impermeabile	32	15,63	15,63	68,75	3,13
34	inconcepibile	32	77,42	16,13	6,45	87,10
35	accettabile	31	86,67	10,00	3,33	73,33
36	invincibile	30	86,21	10,35	3,45	86,21
37	instancabile	29	65,52	6,90	27,59	3,45
38	flessibile	27	72,00	8,00	20,00	
39	indimenticabile	27	92,59	3,70	3,70	88,89
40	inequivocabile	26	53,85	7,69	38,46	19,23
41	indecifrabile	26	80,77	19,23		80,77
42	inarrrestabile	25	40,91	40,91	18,19	50,00
43	imperturbabile	25	48,00	32,00	20,00	24,00
44	discutibile	24	90,48	4,76	4,76	

45	inaccettabile	23	84,21	5,26	10,53	73,68
46	incontrollabile	23	60,87	30,43	8,70	65,22
47	insensibile	23	52,17	47,83		
48	indescrivibile	22	95,24		4,76	90,48
49	tangibile	21	66,67	14,29	19,05	52,38
50	innegabile	21	29,41	58,82	11,76	41,18
51	pensionabile	20	26,32		73,68	
52	inesauribile	20	78,95	10,53	10,53	36,84
53	variabile	21	60,00	20,00	20,00	
54	irriconoscibile	20	20,00	30,00	50,00	15,00
průměr			67,43	20,20	12,38	49,08

Tabulka č. 11: Průměrné absolutní i relativní zastoupení českých překladových řešení v podobě adjektiv, syntaktických řešení, ostatních řešení a řešení, která uchovávají možnost, že *něco lze/nelze* u jednotlivých italských adjektiv.

6. Závěr

Na závěr se pokusíme shrnout obecné tendence a charakter českých ekvivalentů námi zkoumaných italských adjektiv se sufixem *-bile*, ke kterým jsme v analýze vybraného vzorku korpusového materiálu dospěli, a přidáme několik návrhů týkajících se možnosti dalšího detailnějšího a doplňujícího výzkumu dané problematiky.

Diplomovou práci jsme založili na analýze autentických dat získaných výhradně z textů obsažených v elektronickém česko-italském paralelním jazykovém korpusu InterCorp. Uvažovali jsme slova s frekvencí nejméně 20 výskytů, která jsme s ohledem na obecné vlastnosti jazykového korpusu považovali za dostatečně reprezentativní pro popis zkoumaného jevu, a získaná data jsme vyhodnotili jak matematicky, tak lingvisticky.

Přejdeme nyní k obecným tendencím českých ekvivalentů, které byly v diplomové práci názorně ilustrovány.

Na základě podrobného rozboru reprezentativního vzorku korpusového materiálu jsme skutečně dospěli k závěru, že nejčastější variantou překladu italských adjektiv se sufixem *-bile* jsou česká adjektiva, která v sobě obsahují význam *to co lze/nelze* a v drtivé většině případů se jedná o adjektiva se sufixem *-telný*. Tímto se nám potvrdila základní hypotéza, kterou jsme v úvodu práce stanovili a jejímž primárním cílem bylo na základě shodných charakteristik obou výše zmíněných sufixů tuto skutečnost prokázat či vyvrátit. Nutno však dodat, že tyto české ekvivalenty jsou i při svém největším relativním zastoupení řešením pro pouhých cca. 42 % výskytů italských adjektiv.

Druhým nejčastějším řešením českého překladu jsou adjektiva, která si význam *to, co lze/nelze* uchovávají pouze částečně, nebo která jej neobsahují vůbec. Jedná se o velice různorodou skupinu a o velmi pestré varianty českého překladu, neboť konkrétní podoba adjektiva závisí na daném kontextu a na příslušném substantivu.

Dominantními českými ekvivalenty italských adjektiv se sufixem *-bile* jsou tedy česká řešení rovněž v podobě adjektiva, a to ve více než dvou třetinách všech analyzovaných případů. Tento typ se vyskytuje u všech adjektiv v našem vzorku, i když v relativním zastoupení jsou poměrně značné rozdíly.

Přibližně jedna pětina českých ekvivalentů spadá do kategorie syntaktických řešení. Jedná se o nezanedbatelnou skupinu se značně pestrými škálami variací, přičemž častější je varianta, kdy ve větě nedochází ke změně syntaktických rolí.

Ostatní možná řešení jsou až na výjimky pouze okrajovým typem českých ekvivalentů.

U českých překladových řešení dochází často ke ztrátě významu „možnosti“, tak jak bylo definováno na začátku druhé kapitoly. Můžeme pouze konstatovat, že zůstává zachován v průměru u poloviny českých ekvivalentů. U jednotlivých zástupců však dosahuje značně rozdílných hodnot, což v tomto ohledu poukazuje na značnou asymetrii mezi českou a italskou verzí.

Kvalitativně-kvantitativní analýzou korpusových dat jsme tudíž dospěli ke zjištění, že není možné definovat určité obecně platné pravidlo pro transformaci těchto adjektiv do českého jazyka. Téměř u každého adjektiva se jedná o pouhé preferování určitých typů českých řešení, třebaže v řadě případů lze vysledovat tendence výrazně dominantní. Univerzální doporučení pro překlad do češtiny však není k dispozici u žádného ze zkoumaných adjektiv.

Na výstupech obdržených z paralelního korpusu je zjevná pestrost překladatelských řešení. Ukázali jsme na konkrétních případech, že existuje široká škála často značně rozmanitých českých ekvivalentů, které italským adjektivům odpovídají, a které ukazují různorodé možnosti vyjádření téže skutečnosti. Velmi výrazně jsou ovlivněny individuálním stylem autorů a překladatelů jednotlivých textů.

Z výsledků analýzy zkoumaného vzorku tudíž v této oblasti nelze vysledovat příliš mnoho obecných závěrů pro rozdíly mezi češtinou a italštinou. Situaci komplikuje i skutečnost, že se při srovnání těchto dvou jazyků střetávají dvě poměrně odlišné gramatické tradice. Tento fakt je jedním z důvodů, který vede překladatele do češtiny k tomu, aby formulovali věty s odlišnou syntaktickou strukturou, volili jiné opisné varianty, volnější překlad vzhledem k cizojazyčné verzi nebo popř. v české verzi určité partie zcela vynechali.

K identifikaci a důkladnějšímu popisu lingvistických jevů je zapotřebí poměrně rozsáhlý jazykový korpus, aby se v něm mohla daná slova vyskytovat opakovaně. My jsme navíc pracovali pouze s 54 adjektivy, tj. ani ne s jednou desetinou z celkového počtu adjektiv v česko-italském korpusu, přičemž ani většina našich adjektiv nedosahovala vysokých frekvencí výskytu. Dalo by se tedy polemizovat o skutečnosti, zda byl námi zvolený zkoumaný korpusový materiál vzorkem dostatečně reprezentativním. Jak bylo v první kapitole zmíněno, reprezentativnost každého korpusu vzrůstá přímo úměrně

rozsahu a zároveň kvalitě obsažených textů, kde by měly být zastoupeny různé žánry, obory, styly jazyka apod. Tato diverzita je v česko-italském korpusu bohužel stále ještě nedostatečně zajištěna. Pro zkvalitnění výstupů získaných z paralelního korpusu by bylo dobré nadále zvětšovat množství zpracovaných textů a rozšířit jejich spektrum kromě beletrie, publicistiky a právního řádu Evropské Unie také o další žánry, tak, aby mohly být reflektovány i ostatní roviny jazyka. Mělo by se dbát též o zařazování textů od různých autorů, popř. překladatelů, abychom eliminovali riziko, že výsledky budou ovlivněny idiolektem několika málo autorů.

Předpokládáme, že detailnější korpusolingvistická analýza kompletního seznamu italských adjektiv se sufixem *-bile* by příliš mnoho nových zjištění nepřinesla, naopak, byla by s velkou pravděpodobností negativně ovlivněna nedostatečnou spolehlivostí informací nutně pramenící z nízkých frekvencí výskytů daných výrazů. Aby mohl být konkrétní ekvivalent považován za relevantní, musí se v korpusu vyskytovat opakovaně, v různých textech a u různých autorů.

Při současném objemu zpracovaných textů se pro další doplňující a detailnější výzkum nabízí možnost zaměřit se v analýze pouze na originální italské texty přeložené do češtiny (existuje zde těsnější vazba mezi oběma jazykovými mutacemi a zvyšuje se tudíž pravděpodobnost přesnějších překladových řešení) a jejich případné srovnání s výstupy z textů přeložených z češtiny do italštiny, popř. z textů pocházejících z jiných cizích jazyků. Jelikož se každý autor vyznačuje svým charakteristickým stylem, bylo by variantou výzkumu též srovnání českých ekvivalentů podle originálních textů jednotlivých autorů. Při transformaci textu do jiného jazyka bývají ekvivalenty výrazně ovlivněny i individuálním stylem překladatelů jednotlivých textů, a nabízí se tak další možnost srovnání daných překladatelských řešení v závislosti na idiolektech jednotlivých překladatelů.

Zajímavým tématem dalšího výzkumu by bylo též porovnání dané problematiky kromě španělštiny (viz studie doc. Štichauera a doc. Čermáka z r. 2011) i s ostatními románskými jazyky a provedení detailnější komparativní analýzy pojednávající o převádění ekvivalentů těchto adjektiv do češtiny.

7. Resumé

Tato diplomová práce se zabývá problematikou popisu funkčních protějšků italských adjektiv se sufixem *-bile* v současné italštině a je založena výhradně na analýze autentických dat získaných z textů z elektronického česko-italského paralelního jazykového korpusu InterCorp.

V úvodu práce byla představena základní hypotéza s primárním cílem prokázat či vyvrátit skutečnost, že nejčastějšími ekvivalenty italských adjektiv se sufixem *-bile* jsou česká adjektiva se sufixem *-telný*. Stanovena byla na základě shodné sémantické charakteristiky těchto dvou sufixů, neboť příslušná adjektiva v obou jazykových verzích lze popsat pomocí parafráze *to, co lze/nelze + participium/sloveso v infinitivu*. S ohledem na obecné vlastnosti jazykového korpusu jsme zkoumání omezili na adjektiva s frekvencí nejméně 20 výskytů, která jsme považovali za dostatečně reprezentativní pro popis zkoumaného jevu, a získaná data jsme vyhodnotili jak matematicky, tak lingvisticky.

Podrobným rozбором reprezentativního vzorku korpusového materiálu se nám skutečně potvrdil závěr, že nejčastější variantou ekvivalentů italských adjektiv se sufixem *-bile* jsou česká adjektiva se sufixem *-telný*, avšak tyto české ekvivalenty jsou i při svém největším relativním zastoupení řešením pro pouhých cca. 42 % výskytů italských adjektiv. Velmi častým řešením českého překladu jsou též adjektiva, která si význam *to, co lze/nelze* uchovávají pouze částečně, nebo která jej neobsahují vůbec. Jedná se o velice různorodou skupinu a o velmi pestré varianty českého překladu, neboť konkrétní podoba adjektiva závisí na daném kontextu a na příslušném substantivu. Nezanedbatelnou skupinu se značně pestrout škálou variací představuje též kategorie syntaktických řešení.

Měli jsme též možnost pozorovat, že u českých překladových řešení dochází často ke ztrátě významu „možností“ (že něco *lze/nelze + sloveso v infinitivu*). Tento obsah zůstává zachován pouze u poloviny českých ekvivalentů, což v tomto ohledu poukazuje na značnou asymetrii mezi českou a italskou verzí.

Kvalitativně-kvantitativní analýzou korpusových dat jsme tudíž dospěli ke zjištění, že není možné definovat určité obecně platné pravidlo pro transformaci těchto adjektiv do českého jazyka. Téměř u každého adjektiva se jedná o pouhé preferování určitých typů českých řešení, třebaže v řadě případů lze vysledovat tendence výrazně dominantní. Univerzální doporučení pro překlad do češtiny však není k dispozici u žádného ze zkoumaných adjektiv.

Summary

This thesis deals with the functional equivalents of Italian adjectives with the suffix *-bile* in present-day Italian based exclusively on data analysis received from authentic texts in the Czech-Italian electronic parallel linguistic corpus InterCorp.

In the opening theoretical part the elemental hypothesis has been introduced. The main objective of the thesis is to prove or disprove the fact, that Czech adjectives with the suffix *-telný* are the most common equivalents of Italian adjectives with the suffix *-bile*. It has been set on the basis of the identical semantic features of these two suffixes, as the respective adjectives in both languages can be described by paraphrase *st. that can/cannot (be) + participle/infinitive*. With regard to the general character of the linguistic corpus we restricted our research to adjectives with more than 20 occurrences, which has been considered representative enough for description of the analysing phenomenon, and the obtained data has been evaluated both from mathematical and linguistic point of view.

With detailed representative corpus material sample analysis we arrived to the conclusion that the Czech adjectives with suffix *-telný* are the most common variant of the Italian adjectives with the suffix *-bile*. Nevertheless, these Czech equivalents offer solutions just for approximately 42 % of Italian adjectives occurrences, even if they have the highest relative representation. Adjectives that contain the meaning *that st. can/cannot be + infinitive* only partially, or do not include it at all, represent very common solution of the Czech translation. This group is highly differentiated with diverse variants of the Czech translation, as the specific form of the adjective depends on the context and on the respective substantive. The category of syntactical solutions, having a considerable number of variations, represents an important group as well.

Furthermore, in the Czech version we could often observe disappearance of the meaning of „possibility“ (that *st. can/cannot be + participle*). Only one half of the Czech equivalents keep this character, and this fact detects a considerable imbalance between the Czech and the Italian version in this perspective.

Both quantitative and qualitative analysis of the corpus data have demonstrated that no generally applicable rule for transformation of these adjectives into Czech can be defined. Almost each adjective shows its own preferences of certain types of the Czech solutions, even though dominant trends exist in many cases. However, there is no general advice available for any of the investigated adjectives while translating into Czech.

Riassunto

La presente tesi tratta l'argomento di descrizione degli equivalenti funzionali di aggettivi italiani con il suffisso *-bile* in italiano contemporaneo e si fonda esclusivamente sull'analisi di dati autentici ottenuti dai testi nell'InterCorp, corpus parallelo ceco-italiano.

All'inizio della tesi è stata presentata l'ipotesi fondamentale con l'obiettivo principale – dimostrare oppure confutare che gli aggettivi cechi con il suffisso *-telný* sono gli equivalenti più frequenti degli aggettivi italiani con il suffisso *-bile*. È stata stabilita in base all'identico carattere semantico di questi due suffissi, poiché è possibile descrivere gli aggettivi appartenenti a entrambe le versioni linguistiche con la parafrasi *ciò che può/non può (essere) + participio/infinitivo*. Considerando il carattere generale del corpus linguistico abbiamo ristretto la nostra ricerca agli aggettivi con la frequenza superiore a 20 occorrenze, che abbiamo ritenuto rappresentativi sufficientemente per la descrizione del fenomeno indagato e abbiamo valutato i dati sia in maniera matematica sia in quella linguistica.

Attraverso l'analisi dettagliata di un campione rappresentativo di materiale del corpus siamo arrivati alla conclusione, che gli aggettivi cechi con il suffisso *-telný* rappresentano la variante più frequente degli equivalenti aggettivi italiani con il suffisso *-bile*. Tuttavia, questi equivalenti cechi offrono soluzioni solamente per circa il 42 % delle occorrenze degli aggettivi italiani, nonostante la loro rappresentanza relativa maggiore. Anche gli aggettivi che mantengono il significato *ciò che può/non può* solo parzialmente oppure quelli che non lo contengono affatto creano una soluzione della traduzione ceca molto comune. Si tratta di un gruppo altamente differenziato e delle varianti della traduzione ceca molto varie, poiché la forma concreta dell'aggettivo dipende dal contesto e dal sostantivo relativo. Non possiamo dimenticare nemmeno la categoria delle soluzioni sintattiche che include una gamma di varianti abbastanza frequenti.

In più, nella versione ceca possiamo spesso osservare la scomparsa del significato di „possibilità“ (che qualcosa *può/non può + infinitivo*). Questo contenuto rimane conservato solamente nella metà degli equivalenti cechi e dimostra una considerevole asimmetria tra la versione ceca e italiana da questo punto di vista.

Quanto alla trasformazione in lingua ceca, l'analisi quantitativa e qualitativa dei dati del corpus ha dimostrato che non è possibile definire una regola generalmente valida per tutti gli aggettivi di questo tipo. Quasi per ogni aggettivo si tratta solamente di preferenza

di certi tipi delle soluzioni ceche, anche se ci sono delle tendenze considerevolmente dominanti in molti casi. Una raccomandazione universale per la traduzione in ceco non è disponibile per nessuno degli aggettivi investigati.

8. Seznam tabulek a grafů

Tabulky

Tab. č. 1: Seznam beletristických textů v paralelismu česko-italském korpusu rozřazených podle jazyku originálu	14
Tab. č. 2: Absolutní zastoupení výrazů v korpusu podle jednotlivých kategorií.....	23
Tab. č. 3: Relativní zastoupení výrazů v korpusu podle jednotlivých kategorií.....	23
Tab. č. 4: Rozřazení italských adjektiv se sufixem <i>-bile</i> do 5 kategorií na základě jejich morfologické a sémantické transparentnosti.....	26
Tab. č. 5: Rozřazení italských adjektiv se sufixem <i>-bile</i> do 4 kategorií na základě jejich morfologické a sémantické transparentnosti s uvedením příslušných frekvencí výskytů, základovým slovesem (resp. substantivem) a s adjektivem opačné hodnoty a jeho případné pozice v rámci zkoumaného vzorku.....	28
Tab. č. 6: Absolutní i relativní zastoupení českých překladových řešení podle jednotlivých podkategorií.	42
Tab. č. 7: Procentní zastoupení podle jednotlivých podkategorií a souhrnné výsledky pro celé kategorie.	45
Tab. č. 8: Průměrné zastoupení českých překladových řešení podle jednotlivých kategorií v absolutních hodnotách.	62
Tab. č. 9: Průměrné procentní zastoupení českých překladových řešení podle jednotlivých kategorií.	62
Tab. č. 10: Průměrné absolutní i relativní zastoupení českých překladových řešení v podobě adjektiv, syntaktických řešení a ostatních řešení.	64
Tab. č. 11: Průměrné absolutní i relativní zastoupení českých překladových řešení v podobě adjektiv, syntaktických řešení, ostatních řešení a řešení, která uchovávají možnost, že <i>něco lze/nelze</i> u jednotlivých italských adjektiv.	65

Grafy

Grafy č. 1 a 2: Relativní zastoupení hapaxů, adjektiv v „očistěném“ seznamu a ostatních výrazů ve vygenerovaném seznamu italských výrazů se sufixem <i>-bile</i>	24
Grafy č. 3 a 4: Absolutní zastoupení hapaxů, adjektiv v „očistěném“ seznamu a ostatních výrazů ve vygenerovaném seznamu italských výrazů se sufixem <i>-bile</i>	24
Graf č. 5: Frekvenční spektrum vzorku 54 italských adjektiv se sufixem <i>-bile</i>	30
Grafy č. 6, 7 a 8. Zastoupení kategorií Aa, Ab, Ba, Bb, Ca a Cb u jednotlivých italských adjektiv.	47
Grafy č. 9, 10 a 11: Zastoupení kategorií Da, Db, Ea, Eb, Ec, F, Ga a Gb u jednotlivých italských adjektiv.....	48
Grafy č. 12 a 13: Průměrné procentní zastoupení českých překladových řešení podle jednotlivých kategorií.	62
Grafy č. 14 a 15: Průměrné absolutní zastoupení českých překladových řešení podle jednotlivých kategorií.	63
Graf č. 16: Průměrné relativní zastoupení českých překladových řešení v podobě adjektiv, syntaktických řešení a ostatních řešení.....	64

9. Seznam použité literatury a ostatních zdrojů

Literatura:

Černý, Jiří, 1998. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico. ISBN 80-85839-24-5.

Grossmann, Maria - Rainer, Franz (a cura di), 2004. *La formazione delle parole in italiano*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag GmbH. ISBN 3-484-50711-X.

Hamplová, Sylva, 2004. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda. ISBN 80-7335-041-6.

Petr, Jan a kol., 1986. *Mluvnice češtiny I*. Praha: Academia.

Štichauer, Pavel, 2007. *Tvoření slov v současné italštině*. Praha. UK v Praze – Nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-1347-5.

Štichauer, Pavel – Čermák, Petr, 2011. *Španělská a italská adjektiva se sufixem -ble/-bile a jejich české ekvivalenty*. In Čermák, F. (ed.) *Korpusová lingvistika Praha 2011. sv. 1 InterCorp*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny. S. 124-135. ISBN 978-80-7422-114-9.

Internetové zdroje:

Online publikace:

Čech, Radek: *Korpusová lingvistika* [online]. ZS 2011. [cit. 10. 10. 2012].

Dostupné z: http://www.cechradek.cz/students/01_OKORP_jazykove_korpusy_2012.pdf

Webové stránky:

Čermák, František – Schmiedtová, Věra: *Český národní korpus – základní charakteristika a širší souvislosti* [online]. 2004, roč. 15, č. 3, s. 152-168. Ústav českého národního korpusu FF UK, Knihovnická revue Národní knihovny [cit. 12. 11. 2012]. ISSN 1214-0678.

Dostupné z: <http://full.nkp.cz/nkkr/nkkr0403/0403152.html>.

Český národní korpus: internetové stránky akademického projektu zaměřeného na budování rozsáhlého počítačového korpusu. [cit. 1. 3. – 15. 12. 2012].

Dostupné z: www.korpus.cz.

InterCorp: *Český národní korpus - InterCorp*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. [cit. 1. 3. – 15. 12. 2012].

Dostupné z: <http://www.korpus.cz>.

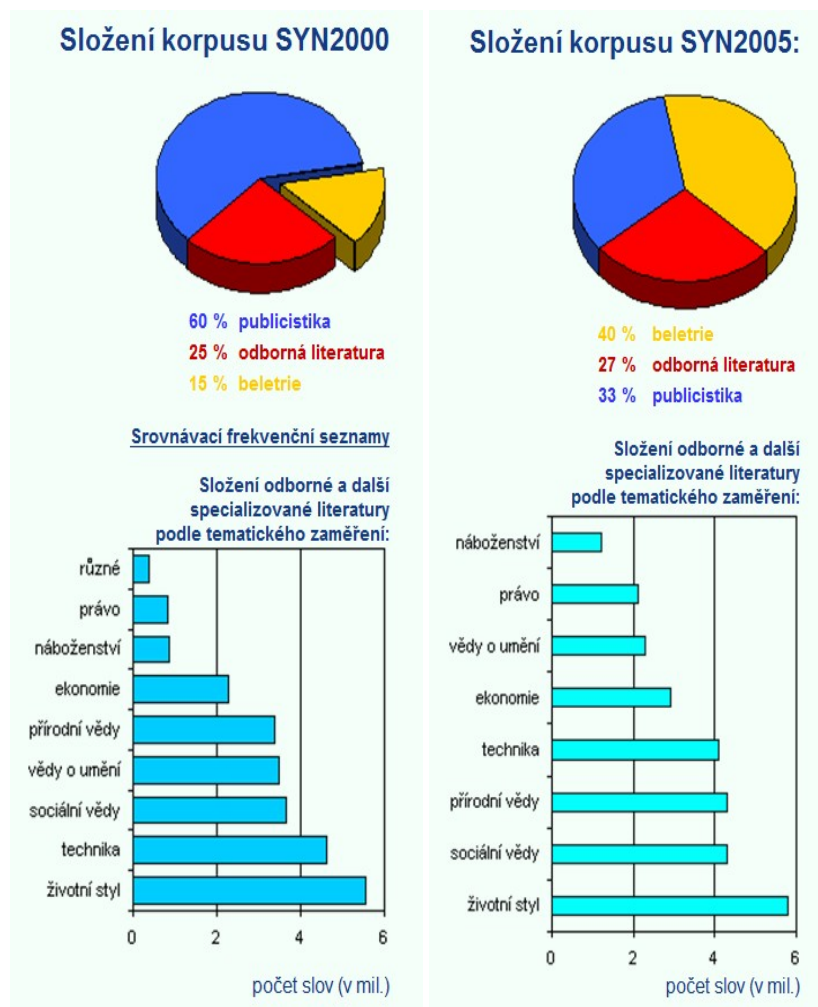
Project Syndicate: Webová služba, která nabízí články, komentáře a analýzy z periodik z celého světa. [cit. 28. 04. 2012].

Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org>.

Presseurop: internetové stránky zpravodajského portálu. [cit. 28. 4. 2012].

Dostupné z: www.presseurop.eu.

10. Příloha

Příloha: Struktura textů v korpusu SYN2000 a SYN2005. Dostupné z: <http://ucnk.ff.cuni.cz/syn2000.php>
<http://www.korpus.cz/syn2005.php>